

Poučení pro levé strany.

Naše levé strany by měly přemýšlet o výsledku francouzských voleb. Myslím, že jest tu poučení. — Před čtyřmi lety porazil levý kartel Poincaréa na hlavu. Vítězství levice bylo tak rozhodné, že mohla si dopřát i sesazení presidenta Milleranda, který se jí neľíbil. Dva roky udržela vládu ve svých rukou. Potom sněmovna, vyšlá z voleb, které učinily konec vládě Poincaréově, byla na konci svých sil a své vynalézavosti a povolala téhož Poincaréa zpět. Co horšího ještě pro levici, Poincaré se vracel, provázen nadějemi celé země. Od té doby uplynul rok a tři čtvrtě, a letošní volby měly ukázat, jak je Francie spokojena s Poincaréovou vládou. Volby tak potvrdily jeho posici, že Poincaré nepovažoval ani za nutno podat tradiční formální demisi. Ve Francii je zvykem, že i ten ministerský předseda, který vyhrál volby, nazdvihne se trochu ve svém křesle a dá tak presidentovi příležitost požádati ho, aby setrval. Ale volby se tak vyslovily pro Poincaréa, že odvážil se považovat i tento ceremoniel za zbytečný. Tím dal najevo: vím, že jsem pravý muž na pravém místě, a ukázalo se, že i ostatní to vědí; nebudu tedy hrát žádnou komedii. V tom, že Poincaré se vyhnul ceremonielu formální demise, je pathos vítěze. A levici ani nenapadlo žádat, aby stará hra byla dodržována.

To ovšem nevypadá právě dobře pro levici. Země ukázala, že nechce opakovat zkušenosti s levým kartelem a že je ráda, má-li Poincaréa. Dala levici chanci a nechťela jí ji dát podruhé. Nesmíme ovšem být nespravedliví k levici, Herriot nevykonal malé dílo za své vlády. Váha jeho úspěchů byla v zahraniční politice. R. 1924 cítila země jasně, že ji Poincaré zavádí na scesti; že nemůže nic dobrého vzejít z věčně napiátého poměru k Německu; že tvrdá pěst nad hlavou poraženého sice lahodí triumfálním pocitům vítězného národa, ale že národ nežije jen slávou; obsazení Poruří, na němž si Poincaré tolik zakládal, se ukázalo drahou a zbytečnou aférou; Francie tehdy pochopila, že Poincaré znamená ozbrojený mír na pokraji války, pěstění touhy po odvetě u Němců, velké výdaje na armádu, nejistou evropskou budoucnost a osamocení Francie ve světovém mínění. Proto poslala Francie Poincaréa domů. Herriot začal docela jinou politiku. Mával rukou nad porurských dobrodružstvím, začal dělat politiku smíru mezi Francií a Německem, a spolu s Macdonaldem, který tehdy vedl anglickou vládu, energicky vedl evropskou politiku cestou míru. Dokázal i to, že Německo dobrovolně zaručilo západní francouzskou hranici. Že to byla dobrá politika, je patrné z toho, že Poincaré se neodvažuje v ní nepokračovat; naopak, tento starý muž, který platil za vzor tvrdohlavce, se dal poučit; opustil své staré názory a pokračuje v mírové politice Herriotově, nedělaje po té stránce svému zahraničnímu ministru Briandovi pražádných obtíží. Kdyby se bylo ukázalo, že návrat Poincaréův přinesl

také návrat zmatků s Německem, byly by letošní volby nepochybně dopadly jinak než dopadly. V té věci tedy levice triumfuje, i když už bylo odňato žezlo od ní; sám proměněný Poincaré je její největší triumf. Francouzské voličstvo vidělo, že Poincaré nezkaží to dobré, co levice začala; vidělo dále, že vedle toho přináší Poincaré dobro, kterého levice neměla; dalo tedy Poincaréovi ve sněmovně takovou většinu, aby s klidnou myslí mohl vésti věci dále.

Levý kartel, který mezinárodní vztahy činil bezpečnými, provinil se tím, že vnitřní francouzské poměry uvedl do stavu nejistoty. Proto volili Francouzi roku 1928 jinak než r. 1924. Levý kartel zejména přehledně rozvinul všechny ty hříchy, jichž se levé strany dopouštějí na poli finančním. Před dvěma lety leželo nad Francií ovzduší finanční katastrofy. Poněvadž francouzští voliči neradi by se vrátili do těch dob, věnovali letos svou důvěru Poincaréovi a neobnovili svou manifestaci pro levý blok. Z toho mohou se levé strany všech zemí poučiti, jak opatrně a svědomitě musejí zacházet s věcmi finančními. Jak i levá vláda se musí v hospodářských věcech povznést nad stanovisko pouhé agitace a jak tam, kde je konflikt mezi agitací a zájmem země, nesmí se ukázat zbabělou. Francouzská levice po celou dobu své vlády se vyznačovala nedostatkem státnické odvahy ve věcech finančních. Ukázalo se dostatečně, že nedovede vyléčit chorý frank; proto nebyla znovu povolána k řízení věcí.

Kořeny krise franku sahaly ovšem daleko před vládu levého kartelu. Po válce všechny evropské valuty byly v krizi, a sám Poincaré zasadil porurským dobrodružstvím franku těžkou ránu. Přejímal tedy levý kartel odpovědnost za měnu, která naprosto nebyla ve stavu dobrém. Ale v politice ani tak nejde o to, kdo je vinen, jako o to, kdo dovede napravit. Na konci vlády levého kartelu nejen nebyla franc. měna ve stavu dobrém, ale ani v přibližně ucházejícím. Levý kartel couval před každým energickým opatřením v době, kdy všem, i levému kartelu, bylo patrné, že bez energie se nic nesvede. Důvod byl ten, že bál se učinit něco nepopulárního. Ironický osud někdy dopouští, aby ten, kdo se nejvíce strachuje o svou popularitu, ji ztratil, a ten, kdo o ni nepřilíš dbá, ji získal. Poincaré začal svůj režim slavnostním prohlášením, že ve snaze o nápravu franku se nebude starat o svou popularitu. Za dva roky potom populus dává za pravdu muži, který veřejně mluvil pohrdlivě o popularitě, proti těm, kteří z ohledu na popularitu měli svázány ruce i nohy.

Finanční ministři levého kartelu ovšem starostlivě skláněli se nad frankem, ale sněmovna, levá ve své většině, nedovedla se na ničem usjednotit a jen porážela jednoho finančního ministra za druhým. Bylo dobře vidět a slyšet, co nechce; ale fin. ministři žloutli marným úsilím vyčisti z tváře sněmovny, čeho si vlastně přeje. Šest ministerstev se vystřídalo za dva roky — francouzská sněmovna je proslulá chutí, s jakou poráží vlády, ale tolik se jich ještě nikdy nenaporážela.

Jestliže jedna vláda za druhou mizí v propadlišti, aniž by byl patrný smysl a cíl tohoto rychlého střídání, nemůže z toho vzejíti nic jiného než zmatek. Je pravda, že pravice měla ruku v té hře a s rozkoší pomáhala porážet vlády levého kartelu, ale hlavní bylo, že levice, zvítězivší ve volbách, neodvážila se pojmouti a provésti nějaký plán. Nedovedla se na ničem dohodnout. Kdykoliv se finanční ministr chystal k nějakému energickému opatření, ptaly se strany levice ustrašeně, nepone-se-li lid nelibě takovou energií. Proto vyhnaly každému finančnímu ministru energii rychle z hlavy; nutily tyto nešťastné bytosti, odpovědné za státní pokladnu, aby žily ze dne na den; poněvadž každý finanční plán přinášel lidu omezení, zamítaly všechny plány: není jasno, jak to podle jejich mínění mělo dopadnout. Socialisté se skvěli v dogmatické čistotě; nedovolili, aby zrnko prachu padlo na jejich zásady. Tak na konec byla jejich dogmata čistá a měna v úplném rozvratu; na obzoru se rýsoval německý inflační osud. Radikálové a socialisti dovedli utvořit koalici pro některé politické věci; v ohledu finančním tato koalice žalostně ztroskotala. Fakt je, že liberální levice nemohla v té věci dostat ze svých socialistických spojenců rozumné slovo. Socialisté vydali heslo: strana se nesmí kompromitovat. Kompromitovat se — to znamenalo hlasovat pro daně a úspory. Kdykoliv přišla řeč na tyto věci, vydal se na parlamentní tribunu socialistický vůdce Leon Blum a pravil: lék je v dávce z majetku; v našem programu stojí, že nepřímé daně třeba zavrhnouti. My v Československu, kteří máme zkušenosti s dávkou z majetku, víme, jak to s ní je: je to dobré psychologické opatření, je to gesto, kterým mohou být získány a uspokojeny chudé vrstvy, je to i určitý příliv peněz do státní pokladny, ale nikdy nemůže pouhá dávka z majetku udržet státní finance v dobrém pořádku, a dokonce je do něho nemůže vrátit, když z něho jednou vypadly. Sebe přísnější daně na bohaté nezaručí rovnováhu v rozpočtu řádného státu. Francouzští socialisté se domnívali, že nejsou povinni vidět tyto věci. Docela upřímně to pokládali za starost někoho jiného. Dali na srozuměnou, že není jejich věcí vědět, co má být; oni jsou tu proto, aby věděli, co nesmí být. Patří k psychologii socialistických stran, že raději státní příjmy rozdělují než shánějí a starost o rovnováhu v rozpočtu přesunují na cizí bedra. Francouzští socialisté právě proto až dosud tvrdošíjně odmítali vstoupit do vlády, aby se nezatížili nějakou odpovědností. Svým chováním činili poměry v parlamentě nejistými a nestálými: mluvilo-li se ve Francii před dvěma lety hodně o krizi parlamentarismu, byli socialisté jednou z hlavních příčin. Liberální levici z těchto spojenců, s nimiž jinak provedla leckterou užitečnou věc, na konec šedivěly vlasy.

Poněvadž frank nebyl podepřen řádným určitým a rozhodným plánem, klesal stále. V červnu roku 1926 činí Caillaux, ve kterého mnozí doufali, energický pokus o nápravu. To způsobilo, že Caillaux nebyl ministrem déle než tři týdny: podrážděná sněmovna posílá ho pryč. Ačkoliv je mužem levice, porazily ho pravice a levice rukou společnou. Caillaux tehdy žádal od sněmovny plnou moc, která by mu umožnila bez parlamentu učinit opatření pro nápravu měny. Ačkoliv se mohl odvolávat na to, že v sousední Belgii dala sněmovna Jasarovi právě takovou plnou moc, pokládala

to francouzská sněmovna za neobyčejnou smělost a porazila ho i s ministerským předsedou Briandem. Proti vládě mluvil Louis Marin, vůdce konservativců, a i Herriot, vůdce levice. Na pana Bluma nikdo nebyl zvědav: každý věděl, že bude proti. Herriot, jenž byl tehdy předsedou sněmovny, pronesl ušlechtilou řeč, která by se hodila do každé demokratické čítanky, na to thema, že parlament nesmí být zbavován svých základních práv. To byla jediná věc, ve které se ukázal býti rozhodným; o finančním plánu pomlčel. Briand šel hájit Caillauxa: země musí do osmačtyřiceti hodin vědět, na čem je; pro procedury v bezmocném parlamentě není možno dávat blaho země v sázku. Nepřeháněl, mluvil-li o blahu země. Věci byly už na samém kraji. Ale vše, co parlament s většinou levicovou do osmačtyřiceti hodin zemi řekl, bylo tolik, že porazil Brianda a dovolil Herriotovi posadit se na jeho místo. Ovšem jen do prvního hlasování. Vláda Herriotova netrvala déle než dva dny.

Tehdy bylo již patrné, že sněmovna je neschopna podniknout něco vážného pro záchranu měny, a nad Francií se vznášel pach finanční katastrofy. Poněvadž to byla sněmovna většinou levá, je z toho třeba vyvodit poučení právě pro levé strany. Anglický a americký tisk počal psát, že Francie se nic naučila z neštěstí Německa. Koncem r. 1925 stál dolar v Paříži na 25. Když za půl roku potom Herriot nastupoval svou dvoudenní vládu, která nic nepřidala k jeho slávě, stál dolar již na 42,5, a po celé zemi počal se objevovat útek od franku. Za dva měsíce stouply ceny o dvacet procent, a právě se zahajoval tanec cen, známý z inflačního Německa. Ceny v krámech měnily se už třikrát denně, panika byla přede dveřmi. Herriot přišel v době, kdy sněmovna byla patrně už neschopna věnovat svou důvěru muži levého kartelu. Že ji přece dovedla někomu věnovat, ukázalo se potom. Herriot přišel s plánem dávky z majetku. To je ve Francii, klasičtější věci než u nás, ale Herriot nevěděl, jak jinak si zajistit podporu socialistů. Jeho finanční ministr de Monzie snažil se působit na sněmovnu náhlým sdělením, že toho dne je ve státní pokladně nic více než šedesát milionů franků, které mohou být za den spotřebovány, a pak nezbude než zastavit platy. Sněmovna vše vyslechla a horlivě ihned porazila vládu. Patrně byly vytvořeny již všechny psychologické podmínky pro změnu kursu. Dosavadní chaos zdál se nesnesitelným. 230 poslanců doporučuje prezidentovi utvoření výboru pro obecné blaho.

A tak se stalo, že levá sněmovna, která odpravila Poincaréa a vítězně obstála i v takové zkoušce sil, jako bylo odstranění nepohodlného presidenta před uplynutím ústavní lhůty, pojednou byla připravena pro příchod téhož Poincaréa, kterého před dvěma lety porazila s takovým nadšením a takovými nadějemi. Ukázalo se, že bez Poincaréa není možno vytvořit poněkud trvalou vládu. To nelze vyložit jinak než jako diskreditování levice. Pátráme-li po příčinách, vidíme je v její neschopnosti finanční. Vlády levého kartelu nedovedly podniknouti nic, co by odvrátilo hrozící katastrofu; proto byly nakonec nuceny ustoupit muži, jenž býval jejich nepřitelem.

Jakkoli trapné bylo pro levici, že někdo jiný musil převzít velení, její vůdcové (mimo socialisty ovšem) se tomu podřídili; snad i na ně přeneslo se něco z obecné touhy

po silném muži, a po všech zkušenostech nepřilíš věřili v síly vlastní skupiny. Herriot a Painlevé prohlašují se ochotnými převzít šarži v kabinetě Poincaréově a dáti hlasy levice k dispozici pro dílo obnovy, které jí samé se nepodařilo. Tak se mohl Poincaré představit s opravdu reprezentačním kabinetem, ve kterém bylo ne méně než šest bývalých ministerských předsedů. Pod odpovědností Poincaréovou souhlasili nyní vůdcové levice s mnohými věcmi, které se neodvážili vzít na odpovědnost vlastní. Není pochyby, že pro muže, jako je Herriot, je dnešní role degradací. Ale třeba chváliti jeho sebezapření, s jakým bez ohledu na svou politickou prestíž podřídil se Poincaréovi, když to považoval za nezbytné pro dobro země. Jeho passivní cnosti v té věci jsou více vynikající než jeho cnosti aktivní. Není jistě příjemno pro Herriota sedět v jedné vládě na př. s Louis Marinem, který dobu levého kartelu nepřestává nazývat hanebností; bylo bolestno pro Herriota, když město Lyon, jeho vlastní působiště, mu odhlasovalo nedůvěru pro spojení s Poincarém. Ale trvá na svém tichém patriotismu, i když je nebezpečí, že nebude pochopen; je přesvědčen, že dělá něco, co je prospěšné.

Za Poincaréa počal se do francouzských financí vraceti pořádek. Okolnosti, které se dříve zdály nepřekonatelnými, ustoupily před silnou vůlí. Není dobře pro levici, že míti úspěch v této věci bylo zůstaveno muži, který k ní nepatří. Voličstvo bude vždy posuzovati, jak ten nebo onen politický směr dovede vésti hospodářství; mimo několik theoretiků, kterým byl přírodou odepřen smysl praktický, nikdo se nenadchne pro lidi, kteří přinášejí zmatek, nedbalost a úpadek na tomto poli. Je velmi důležité pro strany levice, aby nevypadaly jako špatní hospodáři a počtáři bez solidnosti. I mužům naší levice schází povětšinou důkladné vzdělání hospodářské; a bez toho nelze nic poříditi ve státě. Trvalý úspěch levicových stran závisí na tom, nabude-li voličstvo dojmu, že odevzdávajíc jim vládu, nedává jí do rukou snůlků, lidí nezkušených a váhavců.

Francouzské voličstvo je spokojeno s Poincarém. A to, jak jsme řekli, není dobré pro levici, která dostala svou šanci, ale nevyužila ji.

Ferd. Perouika.

POZNÁMKY

Je tato vláda demokratická?

Častokrát jsme četli v opozičním tisku, že dnešní vláda jest nedemokratická, a pozorovali jsme, že za touto frází není jasné představy o tom, co demokracie vlastně je. Patrně opoziční tisk, říkáje o vládě, že je reakční, přidal nádvkem a jaksi pro úplnost, že je také nedemokratická. Taková fraseologie byla oblíbena ovšem také v »Českém slově«, a uvítali jsme proto velmi, když předseda klubu národně sociálních poslanců dr. Franke na sjezdu pražské župy strany odhodlal se realisticky a střídavě pojednat o tomto thematu. Ten, kdo se pokusí o vyjasnění pojmů, získá si vždy zásluhu. Pan dr. Franke pravil velmi správně:

»Mějme odvahu podívati se pravdě do očí... Tvrdí se, že tato koalice je nepřirozená, nedemokratická, nejednotná, že nemá většiny v národě... Považuji také koalici za špatnou, nebezpečnou pro stát, za sociálně nespravedlivou.

Ale celá tato koalice je konec konců výrazem svrchované vůle lidu! Proč a v čem je tato koalice a její vláda nepřirozená a nedemokratická, jak denně slyšíme? V tom, že dějiny našeho národa volají po vládě jiného složení? V tom jistě ano! Ale co je v tom politicky nepřirozeného, odvoditi důsledky ze svrchovaného státního aktu volebního, který rozhodl r. 1925 pro »nepřirozenou« a »nedemokratickou« většinu? Jak je tato koalice »protiřidová«, když lid svrchovaný si ji zvolil? ... Ti, kdo dnes vládnou, měli r. 1925 v národu i lidu t. zv. demokratickou většinu! ... Taková je tvrdá pravda, která přes svou tvrdost zavazuje stranu státotvornou, ústavní, demokratickou a parlamentní. Tvrdou pravdu neuznali fašisté v Itálii a komunisté v Rusku, ale těm přece oprávněně vytýkáme diktaturu... Nehrozím koalici ani revoluci, jak hrozili národní demokraté, nehrozím ani ulicí; věc se projednává parlamentárně a my máme možnost parlamentárně se bránit. Koalice má možnost prosadit svou; ...většina její je parlamentně ústavní. Nehrozíme ničím, pravíme klidně: pokusíme se zjednat si většinu v lidu pracujícím a převrátíme koalici dílo...«

I opoziční může býti vděčna p. dru Frankemu za tuto lekci z politického myšlení. U nás je zvyk, dívati se na věci pokud možno rozčileně a nehorázně. Tím sympatičtější je mužná střídavost, když se jednou objeví. Demokratické strany musí si odnavyknout vidět hned konec demokracie tam, kde jednou demokratické rozhodnutí vypadne proti nim. Ale naše strany, i opoziční, jsou ještě hodně rozrušené. Střídání parlamentních většin je na celém světě něco velmi přirozeného. Jen u nás se považuje za nedemokratické, když přijde většina, která se nám nelíbí.

Komunistická Spartakiada

byla zakázána a od té doby prší protesty a resoluce. Komunistické i nekomunistické. Komunisté, kteří jindy se dívají s patra na vše, co není dle střihu III. Internacionály, vlídně kvitují protesty pokrokových organisací proti zákazu Spartakiady.

Zákazu nebylo potřeba; byla tu příležitost poznati, co komunisté dovedou. Až dosud ukazovali jediné negaci. Na Spartakiadě byli bychom poznali, zda dovedou také stavět. A to na poli, kde můžeme již srovnávat; víme, jak vypadaly sokolské sloty, jak dělnická Olympiada. Bylo by tedy zajímavě vidět, co dovede strana, která má milion voličů, která říká, že jest revoluční, čímž chce říci, že na místo dnešního řádu chce uvést nový a lepší. Bylo by zajímavě srovnávat, jak se to projeví na poli tělovýchovy. Neslavný pád »Proletkultu«, nezdar »Dědrasboru«, na jehož místo nastupuje kulturně chudá »Modrá bluzka«, svědčí o tom, jak špatně se daří kulturní práci mezi komunisty. Jak málo na př. pro moderní ruskou literaturu vykonalo Komunistické nakladatelství!

Nikdo nikdy nepochyboval, že FPT, Federace proletářské tělovýchovy, jest instituce komunistická. Tak jako DTJ každý počítá k sociální demokracii, tak KDTJ, resp. později FPT každý počítal ke straně komunistické. Snad to přímo FPT nemá ve stanovách. Komunisté agitovali pro Spartakiadu. Vědělo se, že to nebude podnik politicky nestranný. Vědělo se, že ho nebude účastno dělnictvo všech stran. Vždyť sociální demokraté mají své DTJ, a také čl. nár. soc. si budují své tělovýchovné organisace. Spartakiada měla ukázati, co dovede dělnictvo, které politicky stojí na principu revolučního komunismu.

Ale po zákazu Spartakiady se chovají komunisté velmi nerevolučně. Vlastně již před zákazem, neboť když se komunisté ucházeli o výhody pro Spartakiadu, jakých se dostalo podnikům jiných tělovýchovných organisací, přilili hodně vody do

revolučního vína. A stejně po zázaku Spartakiady. Komunisté nyní líčí Spartakiadu jako nestranný, nepolitický dělnický sportovní a tělovýchovný podnik. Nechtějí najednou přiznat, že Spartakiada měla být manifestací komunistické tělovýchovy. Natáhli jí papuče; nechť se přiznat k tomu, že Spartakiada měla být komunistickou tělovýchovnou manifestací. Líčí FPT velmi nevině a poklidně. A také »Rudé Právo« si uložilo rezervu a škrťá opatrně vše, co by připomínalo souvislost Spartakiady a komunistické strany.

Nebylo patrně příliš rozumné, že byla Spartakiada zakázána. Ale komunisté se zachovali pochybně. Měla-li být Spartakiada manifestací revolučního dělnictva, pak by komunisté měli brát jako samozřejmé, že byla zakázána. Ale přijdou-li a říkají: ona ta Spartakiada vlastně ani tak revoluční a komunistická nebude, jest to nehezké chování. Syn nemá zapírat otce. Člověk nemá zapírat svou myšlenku. V. G.

Důsledky tiskové reformy.

Čteme ve »Venkově«:

»Náš slovenský poslanec Pavel Macek podal žalobu na turč. sv. martinské »Nár. Noviny« pro článek, v němž se mu přičítá výrok: »Ja si evangelických farářův vůbec nevážím.«

Nemůžeme, než pokládat to za jeden z výsledků tiskové reformy. Jejím vlivem velmi se rozmohl zvyk žalovati, tak že se už žaluje skoro všechno, co se komu nelíbí. Žaluje se tolik, že už se ztrácí i sama představa o tom, co je to urážka na cti. Rozmáhá se zvyk žalovati pouhé nepravdy. Podle našeho úsudku nemůže vůbec býti považováno za urážku na cti, přičítají-li »Národní noviny« p. posl. Mackovi citovaný výrok. Je to nejvýše nepravda. Každému je volno, podle jeho libosti a úsudku, vážit si nebo nevážit evangelických i katolických farářů a jestliže si někdo třeba všech farářů neváží, nelze v tom spatřovati nic nečestného pro něho. Dožijeme se patrně při té rozbujnělé žalovací náladě i toho, že noviny napíší o někom, že byl včera ve Stromovce, a on je bude za to žalovat, poněvadž to není pravda. Myslíme, že tiskové soudy mají v moci zarazit tento vývoj přísným postupem proti žalobám pro urážku na cti, které nejsou vůbec žádnými urážkami na cti. Jinak přijde doba, kdy v tomto státě každý bude žalovat každého.

Proč musil odejít Gajda.

»Demokratický střed« takto píše o Gajdově vítězství nad Kratochvílem:

»Je nutno konečně říci, že ve věci Gajdově se staly chyby. Je na čase říci, že v počátcích procesu se přečenoval politicky Gajda. Tehdy se nevědělo, že fašismus je bublina a Gajda obr na hliněných nohách. Strach měl velké oči, a budiž mu to prominuto, neboť to byl strach o stát a veřejný klid. V tomto stavu nouze, kdy veřejnost ještě by byla snad politisujícího generála přijala, ačkoliv to je věc, kterou žádný pořádný stát nemůže trpět, tehdy bylo těžko odstraňovati Gajdu pro jeho politisování. V těchto rozpacích a nejistotách byl inscenován postup rozpacitý a nejistý, v němž se objevily i prostředky nejisté, jako právě zmíněné dokumenty. Nebyly to ostatně důvody jediné, a během času se ukázalo, že strach byl zbytečný, a že se proti Gajdovi najdou prostředky normální. Disciplinární rozsudek se o dokumenty již neopírá a je jenom známkou nedostatečné soudnosti veřejnosti, že si tyto všechny důležité věci nepamatuje. Gajda byl tedy odstraněn proto, proč si odstranění zaslouhoval od počátku, pro své politisování v armádě. Avšak neobratnost v taktickém postupu dříve proti němu použitým mohou v rukách nedobrých stále býti prostředkem k přihřívání si nekalé politické polívčičky a jest jenom li-

tovati, že jsou to prostředky, které, třebaš bona fide, v nejušlechtlejších snahách, byly jim do rukou dány. Ukazuje se, že je třeba nebát se nazývat věci pravými jmény, a odstraniti politisující generály pro politiku, která je vinou nad slunce jasnější, než pomocí dokumentů, když jsou pochybné. Na konec zůstane jen nepochybné a to je i u Gajdy dodnes, nemožnost politiky v armádě. Od tohoto zločinu proti vojenské disciplíně nemůže žádný občanský soud jej rehabilitovati a Gajda zůstává vojenskou i politickou mrtvolou.«

Fakta o agrární nadvládě.

I když už to prošlo všemi novinami; sluší zaznamenati pro trvalejší památku, že ministerská rada se usnesla, povolití státním zaměstnancům, pokud to budou žádati, dovolenou k umožnění účasti na agrárním sjezdu v Praze a nezapočítávati ji do pravidelné dovolené. — Opravdu, jasněji se to už státním zaměstnancům nemůže vysvětlit, že pro ně je nejlépe býti agrárníky a že agrárník v tomto státě je bytost zvláštních výsad požívající. Rádi bychom věděli, co by se stalo, kdyby tak třeba nějaký národní socialista přišel k svému představenému se žádostí o mimořádnou dovolenou a jako důvod uvedl, že musí na národně sociální sjezd.

Šrobár contra Hodža.

Každému, kdo jen trochu zná poměry v agrární straně na Slovensku jest jasno, jak skončí tento boj. Prohraje Šrobár, ať již ústupem od věci nebo odchodem ze strany. Hodža jest nesporně obratný politik, který má za sebou peštskou školu, čím jest řečeno velmi mnoho. Sledujeme-li práci obou politiků, jasně vidíme, že jest mezi nimi velký rozdíl povahový, ideový i pracovní. Šrobár jest mužem citu, náhlého činu — často bez dlouhého uvažování a zkoumání následků. Za mladých let byl bouřlivákem, nebál se promluvit, anebo psátí proti klerikalismu. Napsati dnes o slovenském klerikalismu někdo z Čechů na Slovensku to, co dávno před válkou napsal Šrobár, byl by z toho oheň na břešce. Šrobár byl bouřlivý i v politice. Právě jeho průbojnost byla příčinou, že nedocílil před válkou takových úspěchů jako Hodža, který se do maďarského parlamentu jako slovenský poslanec dostal. Šrobár se tam nedostal, poněvadž se tam dostati nesměl; na tom maďarské vládě mnoho záleželo. Bála se, že jeho bojovnost by mohla býti nad Dunajem velmi nepřijemná.

Jinak pracoval Hodža. Jeho práce byla spíše drobná, měl oči všude a všude se dovedl objeviti. Byl vždy mužem rozvahy a opatrný. Dovedl si získávati spojence a zavazovati si lidi všude. To Šrobár nikdy nedovedl. Na peštském sněmu Hodža nikdy své slovenskosti nezapřel, ale ani tam nebyl takovým bouřlivákem jako na př. Juriga. Zkrátka dovedl dělat politiku. Poněvadž však pracoval tiše, nedovedl za sebou strhnouti mladší generaci tak jako Šrobár. O generaci Šrobárovců na Slovensku jest možno mluvit, ale nikoliv o generaci Hodžově, třebaš nezůstal Šrobár ušetřen toho osudu, že mu jeho generaci dnes přetáhl jeho odpůrce na svou stranu. I tu jest patrné, že Šrobár nedovedl svou generaci pevně okolo sebe seskupiti.

Jest proto jen přirozené, že Šrobár stal se na Slovensku mužem převratu, mužem domácího slovenského odboje a nikoliv opatrnější Hodža. Hodža také poznal v dobách popřevratových, kdy Šrobár vládl Slovenskem, že musí svému odpůrci ponechat pole a sobě dopřáti čas. Patrně věřil již tenkrát, že jeho hodina přijde. Šrobár řídil Slovensko v dobách nejtěžších. Proti pokrokovému Šrobárovi a jeho režimu vystoupili první luďáci s Hlinkou v čele. Šrobár se nedal. Stálo by za to zjištěti, kolikrát Hodža tehdy zvedl štít na ochranu svého. Často-kráté asi ne; začal hověti určitým sklonům autonomistickým, začal si vydávati svůj časopis — zkrátka dělal si nenápadně

dobré oko u těch, kteří bili do Šrobára. Dělal to tak obratně a nenápadně, že teprve dnes, ohlížíme-li se zpět do minulosti, mnohé z toho chápeme.

V podstatě Hodža od počátku špěl za vůdcovstvím ve straně, a to nikoliv vedle Šrobára, ale nad ním. Měl při tom to štěstí, že Šrobár není mužem, který má citlivý smysl pro okolí, aby poznal ty okolo sebe, kteří by mohli jednou jíti proti němu. Šrobár byl často až lehkomyšlný v posuzování věcí směřujících proti němu. Hodža dovedl nenápadně využití každého poklesku svého vůdce, sám nikdy se v ničem neukvapil, až na jednou dostal otěže strany na Slovensku do rukou, aniž si veřejnost mohla dobře uvědomiti, jak a kdy. Hodža pracoval dále tak, až si získal a zavázal všechny, aby se jeho odpůrce nemohl vůbec o nikoho opřít. Příklad Šrobárův jest školským příkladem, jak jest možno pomalu, ale jistě odstavovati vůdce. Když si byl Hodža svou věcí jist, když věděl, že má okolo sebe jen své lidi, (ať z přesvědčení, anebo z obavy), tu teprve se rozhodl k odstavení odpůrce do senátu, odkud jest jen krok do úplné politické pense. (Něco podobného udělal Klofáčovi i Stříbrný, ale tu se posekal strážce sám, a to proto, poněvadž přece jen není možno dobře srovnávati schopnosti Stříbrného a Hodžovy.)

Pro zasvěcené kruhy slovenské přeložení Šrobárovo do senátu znamenalo odstavení. Bylo však každému jasno, že Šrobár si tento stav také uvědomí a jistě nebude chtíti popustiti pole odpůrci jen tak beze všeho. Dlouho mlčel. Smýšlení Šrobárovo probleskovalo jen z některých jeho článků, anebo parlamentních řečí a jasněji se ozvalo při jeho šedesátinách, kdy »oslavný« článek Hodžův byl takového rázu, že nemohl nepůsobiti na vznětlivého bojovníka Šrobára. Šrobár odpověděl na to přímo a bojovně, čímž však dal svému opatrnému odpůrci zase jen zbraň do rukou; Šrobár odkryl předčasně své karty, takže když pak mělo dojíti k uskutečnění toho, co předpověděl — k vydávání vlastního časopisu — tu měl již odpůrce všechny trumfy po ruce a dal Šrobárovi na vybranou: buď — anebo. Šrobár ustoupil, odmlčel se, až přišel první máj letošního roku, kdy v mysli Šrobárově ožilo všechno to, čím žil před desíti léty. Při tom nemohl nesrovnávati sebe se svým odpůrcem, který ostatně sáhl svým »oslavným článkem« k šedesátinám Šrobárovým i na to, čím Šrobár v dobách převratových tak vyrostl. To bylo příliš, a musilo mezi oběma dojíti k účtování. Dlouho to trvalo, než si našel V. Šrobár příležitost. Šrobár minulého týdnu článkem v »Robotnických novinách« předstupuje před veřejnost a otevřeně vykládá o svých a Hodžových revolučních zásluhách. Ale zdá se, že zapomněl na jedno: tehdy a dnes — to jest velký rozdíl. Tehdy se žilo a pracovalo pro národ — dnes pro koalici. Podstata sporu bude rychle zатуšována, poněvadž klika Hodžova — a ta jest silná, snad ještě silnější v jiných stranách než ve vlastní straně — jistě stočí boj na koleje úzce politické. Není bez zajímavosti, že se za Hodžu bijí na krajní pravici a dokonce fašisticti chlapečci prorokují dru Šrobárovi, že bude Hodžou položen na lopatky. Ovšem víme dobře, že bude, ale nezapomínejme, že i poražený má možnost povstati. Snad konečně účtování bude míti za následek odchod Šrobárův z politického života.

Slovenská veřejnost občanská bude zřejmě na straně Hodžově, neboť Šrobár, roztrpčen, se příliš stáhl do ústraní a dovolil, že byl skoro se svým souhlasem udělán na Slovensku politikem minulým, na něhož se svaluje vše možné. Jedno jest při tom škoda: že boj nebyl veden a nebude vybojován tak, aby znamenal určité vyjasnění pro Slovensko po stránce myšlenkové a ideové. Zdá se, že bude právě odpůrci Šrobárovými zaranžován tak, aby byl skoro obyčejnou palácovou revolucí.

F. Povážský.

Dvojitá tvář.

»Národní listy« uveřejnily článek p. dra. J. Hochmanna pod titulem »Rozhorlení na Nejvyšší správní soud«. V tomto článku se praví:

»Hlučná kritika neprospívá nic, snad spíš škodí, když ne pověsti tribunálu, tož pověsti kritikově . . . Roztrpčenost nad nálezem přinesla také veřejné útoky na předsedu správního soudu, předsedu a členy senátu. Nebylo nic bezdůvodnějšího nad tyto útoky. Volání po odstoupení předsedy soudu a senátu musíme nadobro odmítnouti . . . Nikdo nemá práva dotýkati se soudců pro jejich právní přesvědčení, i kdyby se snad mýlili . . .«

A jiné takové věci se povídají v tom článku. Národně demokratický orgán zasluhuje všechen obdiv pro chladnokrevnost, s níž otiskl tento článek, aniž by mrkl. Neboť kdo vyrážel ze sebe volání po odstoupení předsedy soudu a senátu, které podle článku v »Národních listech« nutno důrazně odmítnouti? Je nesporno, že toto volání vycházelo ze širokých úst »Národních listů«. Kdo dotýkal se soudců pro jejich právní přesvědčení, což národně demokratický orgán nyní přísně káře? Je jisto, že to byli národně demokratičtí poslanci. Kdo byl autorem oné hlučné kritiky, která prý nejvíce škodí pověsti kritiků? Každý ví, že to byla právě národní demokracie.

Nevíme, do jaké míry rozumí čtenáři metodě »Národních listů«, psát každý den něco jiného a nechat dnešní »Národní listy« prudce kárat včerejší »Národní listy«. Národně demokratický orgán je typický případ těch, kteří jednu svíčku zapalují čertu a druhou pánubohu. Je pojištěn na obě strany: nikdo nemůže říci o něm, že by nedal za pravdu oběma míněním, která mohou být v té věci. Dovede být i prudký v haně sebe samého. V zájmu jasnosti měly by se »Národní listy« rozhodnouti, že budou takové nebo makové. Chtít mít obě pravdy, je snad přece příliš neskromné. Takové dva sváříci se hlasy v »Národních listech« jsou ostatně jen příznakem situace v celé straně, která stále ještě dobře neví, kudy kam.

P O L I T I K A

M. Kohák:

Studentstvo politické.

II.

8.

Komunistickému studentstvu

již přešla doba znamenité popřevratové konjunktury. Kde jsou časy, když mohl na schůzi všeho pokrokového studentstva ve věci emigrantských podpor, svolané Mezinárodním výborem socialistického studentstva, s největším úspěchem u posluchačů mluvit poslanec Bubník, tehdy ještě komunista, zatím co sociálně demokratickému zástupci, radícimu k promyšlenému opatrnému postupu, tleskali sotva studenti jeho strany. Byly časy (1921—23), kdy na filosofii patřilo k módě státi se komunistou. K o s t u f r a (Komunistická studentská frakce) tehdy byla v květu, studenty přímo vábila. Debatovalo se v ní intenzivně o problémech marxismu, skrze ni pak se studenti dostávali do styku s dělnictvem. Mělo to vše hodně estetických prvků; Kostufrou prošli všichni Devětsiláci.

Kostufra dnes — to jsou zbytky staré slavné gardy.

V organizačních věcech dovedou býti i dnes obratní. Na konci minulého školního roku sehnali pilnou agítací středoškolačky pražských středních škol do Akademického Domu, prof. Nejedlý k nim účinně promluvil, příhoda s policejním komisařem náladu ještě zvýšila — a podařilo se jim získat řadu mladých lidí. Vedení je pořád v rukách starých členů, pro širší vrstvy studentské nemá již komunismu někdejší přitažlivosti. Dnes organizuje hlavně studenty majetkově nejchudší.

»Avantgarda«, měsíčník komunistického studentstva, projevuje úctyhodnou vytrvalost. Udrží se jen kolportáží mezi komunistickým studentstvem. Je podivuhodná houževnatost, s jakou se v každém čísle opakuje několik thesů o buržoasii a proletariátu, v článkách právě tak stereotypně zakončovaných, jako na př.: »Dělnická třídní politika musí podniknouti vše, aby se postavila v čelo nespokojených mas.« Nebo: »Člověk vidící a rozpoznávající se připojí k masovému pochopení revoluční proletářské třídy.« Jinak: »Neboť máme 1000 důvodů proti jednomu pro to, abychom se domnívali, že revoluce jest to nejpraktičtější, co se dá v českých poměrech dělat.« Nebo slovensky: Ide o to, aby okamžik bezprostředního boja o moc našiel pripravený celý československý proletariát.« »Avantgarda« se tváří velmi bojovně a radikálně, má zejména zvláštní pohrdání pro t. zv. liberalism a pragmatickou generaci, ale mnohdy, kdyby nebylo Peroutky, K. Čapka a »Prítomnosti«, by neměla o čem psát.

Komunisté se odborové práci nevyhýbají, nemají v ní však dosti stálosti, stále připraveni politicky z ní těžit. Osvědčují někdy demagogii příkladnou. Jsou dobře informováni a jejich student. rubrika v »Avantgardě« s komunistického hlediska bystře sleduje studentský život, bere i malé věci s velkou vážností. Jejich radikalism se projevil na př. na posledním valném shromáždění Ústředního svazu v Brně, kde jejich příslušník dal — proti Polodnovi, který byl pro numerus clausus — návrh, aby byl vyloučen každý, kdo se vyjádří pro numerus clausus.

9.

Studenti národně sociální

mají jako celek málo osobitostí. O jejich činnosti je málo slyšet, studentské rubriky v »Mladých Proudech« si valně nehledí, ani v ostatním tisku strany se dosti neprojevují. Svou malou čílostí se kluby národně sociálního studentstva nápadně liší od národně sociální mládeže.

K národním socialistům se hlásí řada dobrých studentských pracovníků. I u nich jsou však lidé, kteří jim svým lpěním na funkci nedělají zvláštní čest, třebaš nelze říci, že jsou neschopní. Popřevratové poměry přinesly do studentského života jednu novinku, mezinárodní sjezdování. Jsou to hlavně dvě instituce: CIE (Confédération Internationale des Etudiants), sdružující státní svazy studentské, tedy od nás Ústřední svaz, a FUI (Fédération Universitaire Internationale), sdružující Vysokoškolská sdružení pro Společnost Národů z jednotlivých států. To sjezdování nemá věcně žádný význam. Jeho jakýmsi kladem je, že umožňuje několika studentům zájezdy do ciziny; to zas má však svou špatnou stránku, totiž tahanice o to, kdo pojedě, jež nebývají vždy rozhodnuty věcně. Pro práci v těchto

mezinárodních organizacích je potřeba lidí obzvláště schopných, ona vyžaduje mnohem více času než práce jiná. Svádí nejvíce ze všech k setrvání na funkcích, neboť na ně nebývá, také na rozdíl od jiných studentských funkcí, nedostatek peněz, jejich užívání pak je méně kontrolované a méně kontrolovatelné, než u ostatních.

10.

Studenti národní strany práce,

jejichž studentské odbory trvají teprve dva a půl roku, dovedli za tu dobu vtisknouti studentskému politickému a odborovému životu svůj profil. Studenti ostatních stran jsou organizováni v rámci větších organizací mládeže, nebo jim aspoň stojí velmi blízko (u národních demokratů je studentstvo odborem Mladé Generace, svou mládež organizují všechny strany socialistické i občanské); národní strana práce mládeže neorganizuje, i její studentské odbory jsou omezeny jen na vysokoškolačky. Kdežto u ostatních stran má studentstvo proti sobě více nebo méně strach před inteligencí, studenti národní strany práce stojí ke své straně, straně inteligence, často v poměru opačném: sledují kriticky překážky, které s sebou organizování inteligence přináší. Bylo by nesprávné domnívat se, že studentstvo bude projevovat nějakou obzvláštní přichylnost ke straně, která chce organizovat nejvíce ty vrstvy, které ze studentstva vycházejí; tyto stavovské zřetele jsou u studentstva podřadné. Studentstvu národní strany práce připravil a připravuje půdu její tisk, který mu vyhovuje svým inteligentním rázem. Tato inteligentnost je, co na straně poutá: uznání platnosti rozumového argumentu, strach před demagogií, slušnost politických způsobů. Obsahově to znamená politiku, vyjádřenou jmény: Jaroslav Stránský, Ferdinand Peroutka a Jaroslav Kallab, a autoritu nejvyšší, T. G. Masaryka.

Politickou činností patří studentské odbory národní strany práce k nejhybnějším. Letošní činnost odboru brněnského má největší aktivum ze všech brněnských politických organizací studentských. Jednotlivé odbory mají svůj trochu odlišný ráz. Pražský odbor má zájem především politický; může počítati s ochotou znamenitých odborníků a jeho členské schůze mívají velmi dobrou úroveň; často se podobají více vědeckému semináři než členské schůzi politické organizace. Brněnský odbor, této stránky nezanebávající, utužil posici především zájmem o odborové věci. Rozvoj studentského odboru strany práce je tím zajímavější, že celková situace strany zbavené parlamentního zastoupení, nedává jí mnoho možností k účinné politické práci a že, což není podružné, studentské odbory organizují studenty kvalitativně dobré, kteří si jsou vědomi především svých studijních povinností, kterým dají přednost. (Mají většinou právníky; svého času to nebylo skoro ani vtip, když se v pražském odboru říkalo, že funkcionář musí mít aspoň jedno vyznamenání při první státnici.)

K odborové práci studentské mají studenti národní strany práce poměr veskrze kladný; jejich odborovní pracovníci hájí zásady nepolitčnosti a čistoty odborové práce. Studentská hlídka »Národní Práce« je nejsystematičtěji vedena ze všeho studentského tisku.

Pokroková strana

má také své studentstvo. Říká-li se o celé straně, že je to jen malá stolní společnost, pak to platí především o těchto studentech. V Praze se je nedalo organizačně zachytit (bylo by je tam možno spočítat na prstech), v Brně se to podařilo, ač to pohasíná i tam. V Brně měl o jejich organizaci péči Hník, dnes československý farář, tehdy filosof, Masarykovec, sociolog. Jejich činnost se vybíjela v teoretických rozpravách. V Praze byli spojení revu «Kritika». Tomu, oč usilovali, říkali neorealism nebo vulgárněji mladorealism, měl to být protiklad skalnímu realismu starých realistů. V Praze valně o organizaci ani neusilovali. Jeden z předáků mladých, J. B. Čapek, se netajil svým názorem, že strana má význam především ideový, kulturní, přehodnocující. Nebyl sám, kdo měl pochybnosti o organizační schopnosti politické akce Bláhovy. Vývoj tyto pochybnosti potvrdil. Síla strany není dnes ani tam, kde ji pokrokovci chtěli mít. Její myšlenková síla je malá na to, aby strana zasluhovala jména sekty. Pokrokoví studenti měli svou výraznost; bylo je poznat podle hlasitého zdůrazňování Masarykových zásad, mezi nimiž byla protežována přísná monogamie, a podle zásad náboženských; stáli v okruhu myšlení Rádlava a Hromádkova. O odborovou činnost neměli zájmu. Byli více literáti; kdyby to neznělo paradoxně: byli estétské etikové.

Demokratická Unie Studentská

při Svazu Národního Osvobození sdružuje, přesněji řečeno sdružovala studentstvo levě orientované, politicky však přesně nevybarvené. Vznikla na podzim 1926, ale pokusy o podobnou organizaci byly již dříve. V zimě 1923—24 vlastně byla již založena organizace, která měla jméno Studentstvo Národního Osvobození, ale mimo ustavení výboru nevykonala nic. To bylo v době, kdy »Národní Osvobození« mívalo v úterý jednostránkovou studentskou přílohu, mezi studentstvem velmi čtenou; je snad ještě v paměti, že v ní byla rozvířena diskuse o nevhodnosti dnešního způsobu přednášek na universitě, která nezůstala bez odpovědi se strany profesorů. Význam těchto studentů byl především v tom, že obratně pracovali pro studentstvo v tisku.

Demokratická Unie Studentská, v podstatě založená týmiž lidmi, znamenala poslední pokus o studentskou politickou organizaci, nezávislou na politické straně. Nezávislou už jen cum grano salis. Neboť ve výboru byli také členové socialistických stran a národní strany práce. Unie měla na počátku velký vnější úspěch přednáškou prof. Hobzy a poslance Vojty Beneše o konkordátě. Její případ je však výraznou ilustrací toho, že vnější úspěch neznamená ještě úspěch trvalý. Unie měla jistý význam časový: v době fašistické expanse stmelila část studentstva, politicky nerozděleného do stran a tak je jaksi mobilisovala. Byla však pochybená v zásadě: praktickou politickou přípravu může studentstvo získati jen ve straně, neboť bez stran politika není politikou.

Demokratická Unie měla tiskovou tribunu v populárním týdeníku »Přerod«. Od jeho zániku není slyšet ani o ní.

Mezinárodní výbor socialistického studentstva,

neboli MVSS. Jsou v něm zastoupeny studentské organizace komunistů, českých a německých sociálních demokratů a národních socialistů. V Brně v něm také hospitoval studentský odbor národní strany práce. Takový výbor je možný ovšem jen ve studentstvu. Je při tom zajímavé, že výbory, spočívající hlavně na spolupráci studentů sociálně demokratických a komunistických, prospívaly lépe v době, kdy sociální demokraté byli ve vládě a mezi sociálně demokratickou a komunistickou stranou byl poměr radikální opozice, než dnes, kdy sociálně demokratická strana stojí proti vládním stranám v jedné frontě s komunisty. Jak praxe ukázala, mezinárodní výbory socialistického studentstva byly vítanou příležitostí komunistům, aby pod heslem jednotné fronty těžili pro sebe. Příkladem je celá řada. Když Mezinárodní výbor uspořádal v Praze protestní schůzi proti emigrantským podporám, stala se z této věci, na které bylo interesováno všechno nemanjetné české studentstvo, komunistická manifestace, která vyvrcholila v pozdravný průvod k vile, sovětské misse. Když při letošní valné hromadě Všehrdu byla sestavována kandidátka, na kterou »levé« vedení Všehrdu dávalo i dva levé národní demokraty, tak projevilo snahu, aby výbor jako celek neměl vyhraněný politický charakter, MVSS, který při významnějších věcech nepokládal za vhodné probuditi se ze svého spánku, málem že zásluhou komunistů nevydal prohlášení, vyzývající socialistické studenty, aby tuto kandidátku nevolili. Nejinak tomu bylo v Brně, kde odpor komunistů proti jakýmkoliv činům, z kterého nemohli politicky těžit (na př. projev pro Masaryka), vedl až k tomu, že se výbor rozpadl. To ovšem komunistům nevadilo a vydali leták, kde vinu za to sváděli na ostatní studentstvo a vypočítávali, jaké důležité věci měl právě mezinárodní výbor vykonat. Sociální demokraté si dosud neuvědomili dost nebezpečí, které jim z takové »spolupráce« plyne. Stává se však již stále zjevnějším, že vývoj půjde spíše k izolování komunistů a k vytvoření nějakého výboru socialistického studentstva demokratického, po případě pokrokového, bez komunistů.

LITERATURA A UMĚNÍ

Zet Molas:

Avantgardní kina.

Tuším, že to byl pan dr. Nebeský, který podal návrh ve spolku výtvarných umělců »Mánes«, aby v jejich projektovaném domě bylo zřízeno avantgardní kino, které by hrálo průbojně filmy, nové a odvážné po nějaké stránce.

V Paříži jsou čtyři avantgardní kina a to: nejstarší »Vieux Colombier«, později otevřeno »Studio des Ursulines«, počátkem minulého roku »Ciné Latin« a konečně 28. ledna 1928 bylo otevřeno na Montmartru »Studio 28«, na němž jest finančně zúčastněn režisér Abel Gance. Tato kina mají úspěch, ale je třeba

všímati si okolností: žádné z nich nehraje víc než jednou denně, a to večerní představení.

Jestliže v Praze by mělo býti otevřeno avantgardní kino, bude tu především otázka výběru a získání programu. Pařížským avantgardním kinům jest často dosti neschopné získat program, a lze říci, že leckdy jsou dělány filmy výlučně pro ně. Tak na př. filmy Cavalcantiho byly hrány v Paříži jen v těchto kinech, vyjímajíc film »Yvette«. Pokus, uvést film »Rien que les Heures« v boulevardním kinu, ztroskotal a film musil býti vzat z programu po prvním představení. Rozdíly mezi publikem z boulevardních a avantgardních kin jsou značné.

Celkem všechny filmy francouzských avantgardistů jsou hrány jen v uvedených kinech. Jsou to filmy krátké, a program jest doplňován ukázkami ze starých, předválečných filmů. »Deset minut předválečného cinéma« jest něco mnohem veselějšího než naše dvouaktové veselohry. V těchto deseti minutách probíhají neuvěřitelná dramata, ve kterých gestikulace herců, jejich obleky a naivita dráždí diváky. Jiných »Deset minut předválečného filmu« předvádí dokumentární film rakouského císaře Františka Josefa I., císaře Karla, Viléma, carskou gardu atd. Vzbuzují zvláštní dojem tyto historické dokumenty. V Paříži předvádějí Viléma — a ani jediné zapísknutí v těchto kinech, ve kterých pískání, křik, protesty a souhlasy jsou právě tak samozřejmé jako hudební doprovod.

Obyčejně střed programu jest premiéra nějakého průbojného filmu. Atrakce večera — pískot, potlesk. Často čím více potlesku a pískotu, tím větší úspěch filmu. Film, který nedávno ve »Vieux Colombier« nebyl doprovázen potleskem ani pískotem, byl vzat s programu po krátkém čase.

Jest velmi zajímavo sledovat účinek na publikum po několika představení jednoho filmu. Tak na př. »Emak Bakia« (fotografie Man Rayova), krátký film asi 400 m, báseň, vtip, anekdota, skvěle technicky propracovaný, publikum vždy a neomylně začlo řádit a pískat, když mužský tvrdý límeček začne v rytmu valčíku tančit, zvolna se proměňuje v neurčité tvary, až se změní v ženské nohy, zpomaleně plynoucí do kruhu v rytmu zpomaleného valčíku. Řev dostupuje vrcholu. Výsledek každý večer stejný, a při tom to není stejné publikum. Je to publikum, jež má také svůj vkus. Resultát? Pan Tedesco (majitel Vieux Colombier) vystřihne asi za 14 dní kus tohoto filmu, jenž budil bouři. Říká se také, že prý proto, aby přátelé tohoto filmu znova šli přehlédnouti, co se vystřihlo, a pak protestují zase oni. Je to jakási kinematografická rodina, která nezdravíc se mezi sebou, setkává se v těchto kinech a na přednáškách »Tribune libre du Cinéma d'avantgarde«.

»Tribune libre du Cinéma d'avant-garde« je něco docela jiného než avantgardní kino. V přednáškovém sále AYDAR jest promítán jeden nebo dva filmy, starší filmy té, které produkce a školy. Tyto filmy nejsou hlavním programem a ani na ně není kladen největší nárok, zvláště jsou-li předváděny filmy 6—7 roků staré. Mezi těmito však bývají předvedeny pozoruhodné filmy, jež dnes těžko by bylo možno shlédnouti v kinu. Tak na př. byl předveden film Max Lindnera, na kterém je možno viděti, že M. Lindner byl Chaplinovi učitelem. Tyto filmy jsou pak předmětem debaty. Těchto debat může se zúčastniti i obecenstvo a z nich mohou vzniknout ohromné rámusy, dokonce i bitva. Ale především mají cenu tyto debaty, že se v nich řeší aktuální starosti

filmu a účastní se jich nejlepší kritici a režiséři. Na této tribuně řeší se často nemilosrdně »cinéma pur« a »Sapène pur« (pan Sapène vyrábí t. zv. čistě obchodní filmy), ředitel půjčovny podrážděn pískáním proti filmu, obhajuje jej s hlediska obchodního — vznikají nedorozumění mezi filmaři a publikem i ředitelem. V obecenstvu vedle nejprostšího filmového fanouška lze viděti André Bretona, Léona Moussinaca. Po debatě Moussinaca a Jeana Mitryho hlásí se ke slovu kdosi, jenž povídá nesmysly a ocitá se v situaci čistě chaplinovské a je mu znemožněno ohlušujícím rámusem pokračovati v této veselohře. V dobrém případě »Tribune« se vyhouří před 1 hod. v noci, aby se chytlo poslední métro a tam se v debatě pokračovalo, ale to dělají fanouškové. Filmařům z těchto debat zbylo několik cenných i méněcenných uzávěrů.

Řekli bychom: pařížští snobové — ale nikoli — více studenti, literáti, divadelní herci, kritici, z nichž většina vážně koketuje s filmem. Tribuna má sál přeplněný nejrozmanitějším publikem. Vychovává nejmladší avantgardu, prozatím theoreticky a theoretickou, ale dobře připravenou k nástupu.

Leč nejde o theorie, bylo by třeba uvažovat, jaké možnosti by mělo avantgardní kino v Praze. Technicky trochu těžká akce, ale není neproveditelná. Avantgardní kina v Paříži jsou velmi malá, o 200 až 400 místech. V Praze zavést avantgardní kino znamená uvážiti následující věci: ceny míst, počet míst a získávání programu.

Získávání programu jest nejnepohodlnější. Kdosi řekl, že se může u nás uvést »Ballet mécanique« od Fernando Légéra. Tento film neměl dosud premiéru v Paříži a byl jen privátně předváděn. Proč? Podmínky pana Légéra? Nálada.

Po případě, by mohly tyto avantgardní filmy býti půjčovány z Paříže jako honorovaný program na určitý čas, aniž by se zakupovalo monopolní právo pro ČSR., ježto představa o naší platební možnosti je u francouzských cinéastů trochu fantastická. Jsou tu však položky značně vysoké a to jsou: censura, clo, titulky pro jedinou premiéru, jež by běžela v Praze, řekněme 4 neděle; musilo by se platit totéž clo a censurní poplatek jako pro film, který běží 3 roky po celé republice. V důsledku toho by musely býti ceny míst značně vyšší cen než v ostatních kinech. Zkušenost z avantgardních pařížských kin učí, že vyšší ceny míst v těchto kinech nikterak nesnižují návštěvu, naopak. »Ciné Latin« má nízké ceny a úspěch tohoto kina není veliký. Takové kino by mohlo hrát jedno představení denně a to večer. V sobotu a v neděli odpolední a večerní představení. Ceny míst úměrně zvýšeny a pohybující se podle programu, jaký by vyžadoval náklad ve dvou až třech cenových stupnicích. Hudba v tomto kinu je důležitá. »Vieux Colombier« i »Studio des Ursulines« mají vtipný a velmi dobrý jazz. Je pravděpodobno, že podobné avantgardní kino v Praze by prospívalo.

Ukuteční-li »Mánes« návrh pana dra Nebeského, měl by velikou zásluhu o moderní film.

Z cizích literatur.

Sigrid Undset: Kristin Lavransdatter.

Literatura norská zejména v posledních desetiletích pronikla světem. Srovnání s literaturou naší dává se samo sebou; my jsme svou literaturou daleko tak neproklili jak o mnohem menší

národ norský. Jména Ibsen, Björnson, Lie, Garborg, Hamsun jsou každému z nás známa; také jména spisovatelek Skramová, Joelsenová, Munchová. V poslední době zjednala si zvučné jméno Sigrid Undsetová.) Její uvedený román, Kristina, dcera Lavransova, vyšel 1920. Dobrý překlad německý vyšel v minulém roce.

Podávají se dějiny rodu Lavransova; osudy generace třetí jsou více jen naznačeny. Norové, zdá se, soudíme-li podle jejich literatury, libují si v takových dějinách rodových. Dílo Undsetové je silné; zájem neutuchá, třebaže se děj táhne třemi dost silnými svazky. Pokud z překladu lze soudit, je sloh prostý, ale jadrný. Ovzduší je ovšem norské, jako bychom před sebou měli staré Vikingy; hlavní osoba, Erlend, neváhá se postavit králi a je stále ve zbrani, jakož i ostatní charakterové. Mají mezi sebou časté spory, končící zabitím nebo useknutím ruky.

Děj je položen na počátek XIV. století, kdy země byla ještě katolická. Nedovedu povědět, je-li doba historicky docela správně líčena. Jednotlivosti podle všeho jsou správné, ale zdá se mi, že poměr lidí a zejména pohlaví je spíše moderní nežli starý. Křesťanství hraje v životě tehdejších Norů, jak je líčí Undset, značnou roli; proniká celý život, ale lidé se Boha a svatých více bojí než je následují. Staré pohanské názory a zvyky jsou s křesťanstvím úzce sloučeny, víra v čary je velmi mocná.

Ostře proti sobě vystupují svobodní sedláci a šlechta proti nevolníkům. Hierarchie stavovská se důrazně uplatňuje.

Hlavním obsahem románu je manželství Erlenda a Kristiny, dcery Lavransovy. Spojují se proti vůli rodičů; Kristina ruší zasnoubení se Simonem a oddává se Erlendovi, aby si tím vynutila sňatek. To se jim podařilo, ale Kristin a částečně i Erlend to pocítují po celý život jako hřích. Erlend miluje Kristinu vášnivě po celý život; stejně Kristina je líčena jako žena, nalézající v manželském spojení s mužem stále své největší štěstí. Tato vzájemná, smyslně silná láska nevyklučuje různé spory; Erlend ženu ve zlosti jednou nebo kvakrát uhodil, Kristina občas se hněvá na Erlenda, ale jsou to záchvaty chvilkové. Když jednou Kristina zapochybovala o mužově čestnosti, vzdálil se ze svého dvoru na jiný dvůr. Kristina odluky nevydržela a šla za mužem; když se po nějaké době vrátila domů k dětem, očekávala, že Erlend se teď vrátí, avšak mylila se, on svoji vzpurností nepřekonal. Nevrátil se ani, když Kristina porodila dítě a když toto brzy po narození zemřelo. Ale vrátil se, když mladší synek ho zavolal na pomoc proti sousedům, pobouřeným proti Kristině; šířila se pověst, že poslední dítě Kristinino nebylo Erlendovo, a propukal vůbec odpor proti rodině. Erlend zemřel na ránu v boji s odpůrci, brzy po něm také umírá Kristina na mor.

Z dějin starší generace zajímá nás Kristinin otec Lavrans. Jeho manželka Ragnfrid se mu teprve ve stáří zpovídá, že měla poměr s jiným mužem, když si ji vzal. Lavrans přijímá zvěst klidně a jakoby za trest za své přestupky. Pohlavní poměry vůbec určují do veliké míry život lidí. Vidíme to také na dorůstajících dětech Erlendových. Podobně jako v ruské literatuře nevolnictví bylo pány pohlavně zneužíváno, tak i Norové XIV. století, jak je líčí Undset, zneužívají žen svých poddaných. Také Erlend, než se spojil s Kristinou, měl dvě děti s ženou, kterou pak zapudil. Kristina o tom věděla. Také za manželství se jí jednou stal nevěrným s ženou, žijící v nesváru se svým mužem. To bylo, když se Kristina na svého muže rozhněvala; dopustil se nevěry ze zlosti a vzpurnosti. Ale sám ženě se vyznal, ona věc snadno pochopila a odpustila, dávajíc vinu sobě.

Ve všech těchto poměrech lidé jsou k sobě v dobrém i zlém odkrytí, je to poměr kosa na kámen. Nápadné je, jak poměrně často manželství nejsou šťastna. Snad to souvisí s tím, že v té době rodičové rozhodovali o sňatech svých dětí, při čemž roz-

hodovaly zřetele hospodářské a stavovské. To vidět také na manželství Simona, jemuž rodiče určili Kristinu. Kristina ho nemilovala, ale on miloval ji a zachoval jí svou lásku po celý život, třebaže se oženil, aby měl potomky pro svůj statek.

V líčení pohlavních poměrů Undset mluví bez fíkového listu. Nevybočuje tu z tradice norské moderní literatury a shoduje se v tom s některými moderními spisovatelkami anglickými a j. I to je moderní, že žena vůči muži a proti němu je samostatná; byla-li ta samostatnost v Norsku již ve XIV. století, je ovšem otázkou historickou.

B. L.

ŽIVOT A INSTITUCE

Dr. Frant. Kočí:

Právní poučení z píseckého procesu.

Na píseckém procesu (zavraždění gymnasijsního profesora Vojtěcha Lepešky manželkou) nebylo nic nového. Je to v obměně proces Pozdnyševův z Tolstého »Kreutzerovy sonaty«. Vyměněny jsou role, je tu jiný motiv činu, ale základ je týž: patologické manželství.

Jen pro reminiscenci opakuji, že k manželství Lepeškových došlo způsobem, jakým se do manželství vcházet nemá. Intelektuál ve věku 48 let vyhledá si insertem devatenáctiletou studentku, hned při prvním setkání naváže s ní intimní styky, a když se narodí dítě, podezřívá ji, že dítě není jeho. Kterýsi lékař prý mu řekl, že nesplodí děti. V novinářských referátech o procesu není pro potvrzení této domněnky žádného podkladu. I kdyby tomu bylo tak, dal bych paní Lepeškové pro to absoluci, ač jsem jí nikdy neviděl. Důvod k tomu je v jejím mladém věku, ve kterém se vdávala, a v naprostém nedostatku výchovy pro vážnost manželského svazku; na straně pana profesora, že nevyčkal s intimitami až po sňatku.

Zabaveno.

Zabaveno.

J. Mašek:

Krise intelektuálních manželství?

Mezi úvahami o krisi inteligence a mezi úvahami o krisi manželství a rodinného života dosud chybí úvahy o krisi manželství mezi intelektuály a o krisi rodiny, kde žena i muž se mohou vykázat, jistým vzděláním, nejčastěji tedy akademickým.

Tato otázka se dosud probírala jenom snad v debatách mezi studentstvem; krise manželství poválečných skutečně jest, krise manželství intelektuálních pak je přímo naléhavým problémem.

Mladé dívky dnes chodí studovat. Proti tomu by nemohlo býti námitek. Píše však prof. Pithardt v posled. čísle »Střední školy«, že na koedukačních ústavech musí být dívky přímo donucovány k tomu, aby chodily do ženských ručních prací. Uvádí, že na dívčích středních školách pražských chodila do ručních prací právě jen jedna pětina žákyň ve školním roce 1926—27. Autor podotýká také, že žáčky dívčích škol si neumějí na sobě spraviti nejmenšího nedostatku v oděvu a klade za vzor muže. To ovšem by ještě nebyly námítky proti studiu dívek. Rovněž námítkou není skutečnost, že hoch musí svou dívku teprve učiti vařit na výletech, a že nezřídká dovede leccos lépe spraviti. Zde je patrný zdravý vliv skautingu na mužskou mládež. To tedy je jedním z málo podstatných důvodů krise intelektuálního manželství. Studované ženy neumějí vařit! Tím se působí jistá počáteční zatrpkllost v nové rodině. Dále se vytýká, že studiem, zejména na vysoké škole, dívky hrubnou, »ztrácejí ženskost«, jemnost, uhlazenost, graciélnost. Kolegialita se zvrhá v banalitu. Jen velmi málo děvčat projde vysokou školou nezkaženo v tomto smyslu. Ženy, prošlé vysokou školou, bývají v stupnici těch, které se hodí pro manželství, jistě ne na prvních místech. Jsou nespokojeny samy se sebou. Žena s rostoucím věkem si začíná uvědomovat obtížnost provdání, což se jeví jako zatrpkllost a podrážděnost.

Každý, tedy i žena, počne pocítovati tíhu samoty, zvláště když si uvědomuje, že manželství je pro ni téměř ztraceno, nemá-li být manželstvím za každou cenu. Samota tísní, proto vzniká onen nežádoucí duševní stav, tak nepříznivý pedagogickému působení. Stará profesorka škodí ve škole více než stejně starý nebo i mnohem starší profesor. Povolání ovšem nerozhoduje, ale rozhoduje věk. Až budeme mít staré lékařky, dojdeme potvrzení i zde. Rovněž, až budou staré advokátky.

Krise intelektuálních manželství spočívá však také na skutečnosti, že mladí intelektuálové, muži, se neradi žení, ženy nerady vdávají. *Intelektuálové jsou příliš samostatní, originelní, osobití, než aby si druh druhu dovedli tak porozumět, tak se vzájemně přizpůsobit,*

Zabaveno.

aby byla vzájemná harmonie. Když však přece podlehnou odvěké přitažlivosti mezi mužem a ženou, bývá výsledkem rozvod v krátkém čase, pro těžké neshody, které jsou způsobeny onou krajní osobitostí, myšlenkovou samostatností obou lidí. Žena jinak se obyčejně přizpůsobuje muži, ani si to valně neuvědomujíc. Proto manželství mezi neintelektuály bývají pravidelně šťastnější a vzájemné přizpůsobení, nebo hlavně přizpůsobení ženy uláme mnohé hroty.

Žena intelektuální obyčejně žádá aby muž byl vzdělanější než je ona sama. Jde-li o sňatek mezi odborníky téže vědy, je výběr velmi těžký, snad nemožný a dosažení podmínky větší duševní převahy nad ženou prakticky nemožné. Odborníci, kteří svůj obor ovládají, se nedají vážit na vázkách intelektuality. (Úmyslně se vyhýbám slůvkem »inteligence«, které má jiný význam, širší.) Bere-li si žena muže akademického vzdělání z jiného oboru vědecké činnosti než je sama, je opět velmi těžko vyhovět. Muž zná sice svou věc dokonale, ale třeba za mák nerozumí vědomostem své ženy. Zeměpisec filologičce, inženýr lékařce, klasický filolog chemičce, matematicka právníkovi. Dvě zcela různé sféry! Jak je sloučit v jednom kruhu zájmů. Jak intelektuality, tak i inteligence se nedá vážit na kvantitu, jde o jakost inteligence, o obor zájmů. *Na odbornictví se však, jak se zdá, nedá postavit manželství!* A protože žena si přirozeně nebude brát muže méně vzdělaného než je sama, muž zase ženu vzdělanější než je sám, poznáme velmi snadno, že jistá kategorie žen, vysokoškolačky, jsou více méně odsouzeny k tomu, aby žily bez manželství. Jak si to zařídí, zdali svůj život budou chápat volně a nevázaně nebo zdali se budou cítit poutány jistými požadavky mravními, nepatří nám rozsuzovati. Je toliko jisto, že jsou zde problémy pro psychologa a sociologa. Jsou to zjevy, které velmi naléhavě náležejí i do nynějších úvah o krizi inteligence vůbec. Dr. N. F. Čapek ve své knize »Manželství« správně poznamenává, že *»krise manželství je krizí lidí, nikoli této instituce. Tuto krizi nemohou proto také vyléčtí ani moralisté, ani právníci, nýbrž toliko každý jednotlivec ve svém vlastním případě.«*

Protože se ženami akademicky vzdělanými si obyčejně mohou muži sice velmi krásně pohovořit o vědeckých, sociálních a kulturních otázkách, ale sotva mohou bezpečně počítat na šťastné manželství s nimi, bude vzrůstat počet inteligentních mužů, kteří si budou brát z lásky švadlenky, dívky z obchodů a dcerky chalupníků v naději, že budou šťastni a spokojeni. Bude jim sice jaksí chybět možnost rozhovoru o knihách, divadle a vůbec o kulturních věcech, bude je snad dráždit někdy trochu nezájem manželky o vliv β -paprsků na počet leukocytů u šimpanze, nebo o vliv extrasystol srdečních na schopnost kanoisty k závodu na 200 km, ale budou se těšit snahou ženy o udržení štěstí a dobrého »ducha rodiny«.

Je tedy krise intelektuálních manželství? Ano, a v čem se jeví: jsou to dílem požadavky ženy na stále rostoucí t. zv. vzdělání muže, které do nekonečna rozmnožovat nelze a kde vzdělanost, vědecké myšlení, inteligence a intelektuální kapacita muže nemůže dosahovat vždycky výše schopnosti universitního profesora, — když máme na zřeteli to gros akademicky vzdělaných mužů, kdy si člověk teprve jasně uvědomuje, že to, co ví, je jen pranepatrná část toho co neví, a když pozoruje, že

má při svém povolání času tak málo, že mnoho z toho, co neví, zůstane mu k jeho malé radosti neznámo trvale. Vždyť i profesori universit a technik jsou dobře specialisovaní pro svůj malý výsek jediné vědy, — a posluchači vědí velmi dobře, že když někdy profesor si během svých výkladů dovolí exkursi do oboru svého kolegy, třeba blízkého, začínají se objevovat nejasnosti, ne-li přímo nevědomosti.

Nejen přemrštěné požadavky intelektuálních žen, ale také častá neschopnost intelektuální ženy vést domácnost, působí v uvedeném směru.

Bylo by velmi vděčnou prací, kdyby si někdo vzal za úkol, do jaké míry jsou dnešní školy vinny úpadkem intelektuálních manželství a manželství vůbec, a jak dalece jsou výtky akademicky vzdělaným ženám činěné oprávněny. Již sama skutečnost, že manželé se často musí stravovati v hostinci pro neschopnost manželky k vaření nebo proto, že snad je sama výdělečně činná samostatně, v důsledku čeho dochází pak k malé soudržnosti rodiny a k vzájemnému odcizování i bez zlé vůle, — ukazuje zcela jasně, že zde je jistá vada.

Krise intelektuálních manželství je krizí inteligence vůbec. Zaslouží si tedy pozornosti poctivě myslících lidí tím spíše, čím pravděpodobnější je nemožnost jejího odstranění. Názory, uplatňující se v mladé generaci poválečné, názory, o nichž se nedá říci, že by byly snad v zásadě pochybené (názor je zplozen dobou a vychovateli; vysvědčení pro rodiče a školy, zejména na střední asi tedy nedopadne nejlépe! ?), vytvořily onen zvláštní stav, který bychom mohli charakterisovat jako nevyzrálou pro pochopení potřeb dneška u starší generace, chaos u těch, kteří si chtěli vzít z obojího, aby nebyli ani příliš velikými radikály, ani konservativci.

Lékařovy zažitky na Podkarpatské Rusi.

Území dnešní Podkarpatské Rusi bylo před válkou z nejmíve zanedbaných částí bývalých Uher. Nejen kulturně a hospodářsky, nýbrž i administrativně. Na stejné nízkém stupni stály toliko některé nyní rumunské pohraniční okresy.

Uherská vláda vydala již r. 1876 zdravotní zákon, který má i vzhledem k dnešní době některé úplně přijatelné cesty a cíle, avšak tento zákon na Podkarpatsku nebyl proveden. Zdravotnictví bylo v Uhersku (jako tak mnohde jinde i dnes) balastem státní správy, Popelkou, které bylo dovoleno jen tu a tam ohřátí se při bengálu velkých projektů. Avšak ve většině případů před prvými překážkami zdravotní agenda končila.

Byly oblasti se 40 tisíci obyvatelů, kde byl jediný okresní lékař současně lékařem obvodním, soudním, praktickým a později též pokladenským. Dnes mnoho se zlepšilo. Přes to však činnosti lékařů překáží rozlehlost obvodů, roztroušenost horských obcí, špatná komunikace a hlavně nízká kultura většiny Rusínů.

Sotva 20 procent umírajících žádá si pomoci lékařské. Lidé se jí přímo brání. Hlavně jedná-li se o epidemickou chorobu, protože opatření proti ní (isolace) jsou lidu dosud nepochopitelná. V Horní Apši schovali nemocného skvrnivkou na sadě do kupy sena. Jinde byli nemocní skryti u sousedů, ve chlívě, pod postelí,

v hadrech. Z T. bylo několik nemocných břišním tyfem odvezeno do nemocnice. Jeden z nich zemřel. Lékař byl při nejbližší návštěvě v obci napaden a sotva se mu podařilo skočit na vůz a ujet.

*

Ve většině obcí na Vrchovině sotva 20% obydlí má záchod. Teprve přísnými nařízeními a pokutami jsme docílili, že aspoň v době epidemií je u každého domu latrina. Žádným nařízením však nemůžeme přinutit obyvatelé, aby jí také používali.

Proto jsou epidemické střevní nemoci a střevní parazitární zatím nerozřešitelným problémem. Viděl jsem u tři a půlletého dítěte odejít 42 dospělých škrkavky. Zde možno celou řadu nejrozmanitějších příznaků vysvětlit škrkavkami; bolesti v životě, horečnaté stavy, úporné zvracení, těžký dech, neprůchodnost střev; proto je proti škrkavkám celá řada prostředků. Stará žena v K. pije již léta vlastní moč — sklenku ráno — »aby jí hlísti nezadusili«. Jinde jsem viděl náhrdelník z česneku nošený za stejným účelem. Někde zahánějí škrkavky douškem petroleje.

*

Příchod dítěte u rusínského venkovana je událostí, která rodinu nikterak nevzruší. Je však smutnější, že ani smrti dítěte rodina mnoho neželí. Několikrát našel jsem děti s chorobami, které by se v nemocnici při náležitě péči s největší pravděpodobností vyhojily, které však doma bez lékaře musily končit smrtí. Třebaže pomoc lékařská, léky, dovoz do ústavu i ošetření v nemocnici jsou většinou zdarma, nelze často rodiče přinutit, aby dítě svěřili nemocnici. Často jsem slyšel cynické: Bůh dal, Bůh vzal, narodí se jiné. Starost působí toliko vydání s pohřbem spojená. Stíhat rodiče pro opomenutí povinné péče nelze se mnohdy odvážit, protože se soudce vždy nespokojí s pouhou pravděpodobností.

Dítě nabývá ceny, když zastane aspoň nějakou práci. Její hodnotou cení si pak venkovan ztrátu dítěte. Citová stránka však ani tehdy neproniká.

*

V berehovské nemocnici porodila svobodná služka dvojčata, chlapce a děvče. Na cestě do nalezince chtěla od ní jakási žena chlapce, Sama prý nemá a muž po něm touží. Rodička chce dáti buď obě děti, nebo žádné. Žena odnáší tedy obě, Asi za 10 dní se najde v lesích zardoušená a pohozené děvče. Dle značkování nemocničního prádelníka se matka brzo vypátrá, najdou se lidé, kteří potvrdí její údaje, ale pěstounka vražednice je dosud neznámá. Matku nezajímalo ani jméno ani bydliště té, která vychovává její dvě děti. »Byla starší, v ovčí haleně, mluvila rusky« — víc o ní neví.

*

Bydlení rusínských horalů nelze ani popsat v plné jeho hrůze. Z klád sroubený, hlínou ve spárách vymazaný domek o předsíní a obytné místnosti, bez komínu. Předsíň je skladištěm všeho náradí a namnoze i chlévem. Obytná místnost s dusanou podlahou malým plechovým sporákem, miniaturními okny, jež se nedají otvírat. V rohu palanda pokrytá slamou nebo listím, na něm pokrývky a hadry. Pod palandou brambory, řepa, kukuřice a posada na drůbež, někdy dokonce i tele, ovce nebo prase. V druhém rohu stůl, podél zdí lavice. Někde primitivní stav. Obyvatel většinou mnoho, často rodiče a ženaté děti pohromadě. Vzduch při-

mo dusí. — Pro chudobu horalů je marný každý pokus o nápravu.

*

O prostředcích proti nemocem bylo by možno napsat foliant. Lih je universálním prostředkem při vnějším i vnitřním užití. Dává se i nejmenším dětem. Žena stěžuje si lékaři: Je stále nemocné, již i mandru jsem mu dala. — Jak to? — No, pití. — Nechtěl jsem věřit, že by dvouleté dítě bylo schopno spolknouti denaturovaný lih, zředěný sotva na polovinu. Nejenom že spolгло, nýbrž dokonce bez projevu zvláštního odporu.

*

Slyšel jsem od obvodního lékaře, že během porodu vypije rodička až 10 litrů lihu. — Na pověře založené úkony při porodu jsou rozmanité. V některých je aspoň stopa po účelnosti: rodička ležíc zdvihá velkou nádobu posvěcené vody nad prsa a hlavu — nebo fouká do láhve, neodchází-li brzo lůžko — ale i jiné: Muž přinese v ústech třikrát vodu z nejbližší stružky a vpustí ji do úst rodiče. Nepokračuje-li porod, vhoří manžel 9 žhavých uhlíků do misky s vodou, načež každý člen rodiny do misky třikrát plivne a umyje si v misce oči. Muž pak označí všechna skla v oknech touto vodou znamením kříže. Trochu vody rodička třikrát usrkne a zbytek se jí přes řešeto lije na hlavu. — Jindy rozprostře muž své kalhoty na zem a rodička je třikrát překročí v podobě kříže.

*

Raní-li někoho mrtvice, vylezou příbuzní na zvonici, polijí zvon vodou, zachytí stékaající vodu a skákajíce přes nemocného, stříkají na něho. Zemře-li přes to nemocný brzo, »vešel do něho zlý vítr«, proto zahrabou mrtvého až po krk do země, aby vítr vyšel a neškodil ostatním.

*

Vláda tmy je největší překážkou činnosti lékaře hygienika a lékaře učitele. A bude bohužel ještě aspoň po jednu generaci.

Dr. S.

Co je v cizině dobrého?

Automobilisté a pěši.

Nikde na světě není taková nenávisť mezi pěšáky a automobilisty jako u nás. Je jí tolik, že by na jejím základě mohly docela dobře vzniknout dvě nepřátelské politické strany. Příčin této nenávisť je hodně, velkou úlohu v ní hraje špatně chápaný socialismus a naše typická závist. Také automobilisté nejsou ovšem bez viny. Nelze se zde zabývat podrobně příčinami, proč je v cizině lépe než u nás. Uvedu jen detail z poměru mezi automobilisty a pěšáky v Australii. Velice populární je v této zemi otázka: »Have a ride?« To znamená: Chcete se svézt? Jdete-li pěšky po některé silnici a předhoni-li vás na této cestě deset aut, můžete být jisti, že alespoň pět řidičů zastaví vůz a položí vám tuto otázku. Australskému automobilistovi se zdá být docela samozřejmou věcí svézt člověka, který jde pěšky, když má ve voze dost místa. Neptá se po tom, je-li bohatý nebo chudý, neptá se po jeho společenském postavení. Bohatý farmář svezde trampa, ředitel banky svého zaměstnance. Ovšem, v Australii je společnost daleko jednodušší než u nás, a šofér vozu může být jist, že se mu od jeho cestujícího nedostane nějaké podivné odplaty. V Australii nikomu ani nenapadne vyčítat a závidět lidem auto, také na ně

nikdo nenadáva a neobjevují se v listech nekonečné stížnosti na šoféry jako u nás. Ochota australských automobilistů k pěším není jistě hlavním důvodem dobrého poměru mezi nimi, ale jistě není také poslední příčinou. Nemohli by si vzít naši automobilisté příklad ze svých australských kolegů? Zabílo by je to, kdyby občas svezli nějakou starou bábu, vlekoucí se po silnici? Snad by přispělo k lepšímu jejich poměru k pěší veřejnosti, kdyby projevili trochu více ochoty a laskavosti než dosud k těm, kteří také ovšem neměli k nim příliš laskavosti a ochoty. Iniciativa k lepšímu poměru mezi pěšími a automobilisty musí vyjít od těchto, prostě proto, že pěši zatím hrají úlohu ponížených a utlačených a je vždy na mocnějších, aby položili základ k opravdovému smíru. Není ovšem jisto, jak by se australská metoda osvědčila u nás a jaké zkušenosti by nabyli laskaví automobilisté. Za pokus by to snad přece jen stálo.

ur.—

F I L O S O F I E

Norman S. Hayner:

Hotelový život a osobnost.

Profesor na universitě ve Washingtoně Norman S. Hayner uveřejňuje v »American Journal of Sociology« sociologickou studii o vlivu hotelového života na lidskou osobnost a charakter. V úvodní kapitole zdůrazňuje nesnáze tohoto studia, ježto není spolehlivé statistiky amerických hotelů. Proto podnikl statistickou práci sám a vybral si za předmět svého studia hotely ve městě Seattle a to v měsíci listopadu, kdy není ani turistická sezona ani zase příliš slabá sezona.

Statistické zkoumání hotelového obyvatelstva v určité době ukazuje, že z celkového počtu návštěvníků připadá 71.8% na muže a 28.3% na ženy. Proti 226 rodinám s dětmi je 594 párů bez dětí, 7000 mužů samotných a 2156 žen samotných. Z celkového udaného počtu bylo pouze 784 lidí starších než 60 let a 203 dětí mladších než 12 let.

Je zajímavé a příznačné, že dva a půlkrát tolik bylo v hotelích dvojic bez dětí, než s dětmi. Pouze ve 20 hotelích z celkového počtu 220 hotelů je větší počet rodin s dětmi, a 10 z těchto hotelů je japonských. Z toho lze dovozovati, že hotel je přirozeným bydlíštěm pro tak zvané volné společenství, avšak v hotelových výkazech není žádné známky, ze které by bylo možno soudit, jde-li o dvojice manželské nebo nikoli. Skutečnost, že jedna pětina celého počtu hostů připadá na samotné ženy, je dokladem vzrůstající volnosti a nezávislosti ženy. Pokud pak jde o děti, vykazuje město Seattle podle sčítání z roku 1920 47.951 dětí do 10 let a 68.498 dětí pod 15 let, tedy 15.2% a 21.7% z celkového počtu obyvatelstva; který činil 315.312. Naproti tomu v hotelích téhož města bylo dětí pouze asi 2%, takže ve městě žije asi devětkrát více dětí, než v jeho hotelích.

V hotelu velkého města se host stává pouhým číslem. Jeho poznávací známkou je klíč, a jeho vztah k hostiteli je úplně neosobní. Číšník a panská posuzují hosta většinou podle toho, »kolik z něho kouká«. Osobní pohostinský vztah mezi pánem domu a hostem ve starých zájezdních hospodách a hostinských hotelech dřívější doby byl nahrazen neosobností a standardi-

sovanou korektností. Veliké hotelové podniky našich velkoměst mají všecken komfort a přepych, který objevila věda; ztratily však, jako mnoho jiných institucí, přátelskou individualitu minulých dob.

Moderní obyvatel hotelu je přesně odloučen ve svých zájmech od místa, kde spí. Ačkoli je fyzicky blízko jiným hostům, společensky je jim vzdálen. Setkává se snad se svými sousedy, ale nezná jich. Ztrácí svou individualitu právě tak, jako očíslovaný pacient v nemocnici nebo trestanec ve vězení.

Ale lidská bytost je jako vinná réva. Má potřebu připnout se na něco a viset na něčem. Jsou-li spojovací vlákna přervána, je to veliká ztráta. Hotelový obyvatel do značné míry ztratili tuto spojovací vlákna, která je spojovala nejen s věcmi a místy, ale také s jinými lidmi. Jsou svobodni, to je pravda; ale jsou velmi často neklidni a nešťastni. Jistá mladá žena, která byla nucena se svou matkou žít po čtyři měsíce v hotelu, psala: »Doma by mi bylo volno a byla bych šťastna; zde jsem úplně bez klidu a takřka vyčerpána.« Při tom ovšem tato mladá žena po čtyřech měsících přes jakési námítky svého svědomí zamilovala si hotelový život, chválila jeho pohodlí a jeho teplo.

Je správné, že tato anonymita a neosobnost, která učinila z hotelu »nejosamělejší místo na světě«, osvobodila jej také. Pokud host zachovává určitá konvenční pravidla, může si dělat, co bude chtít, a nikdo mu ničeho nevytkne. Zdá se, že zejména učitelky si libují v této svobodě. Platí to zvláště na Západě, kde není život v hotelu pro mladou ženu spojen s takovou pohoršující pověstí, jako je tomu na Východě. V hotelu se svítí vždycky, at přijde domu kdokoliv kdykoli, a nikdo se neptá, kde host byl; rána může spát jak chce dlouho a žádné sousedovy děti ho neruší drnkáním na piano; voda je vždycky teplá; je tu nadbytek prádla; v pokoji je vždycky zatopeno; život je přepychově pohodlný. Hlavní nevýhoda je, že máte málo naděje ukázat nějakou originalitu ve volbě svého okolí. Jedna postel je jako druhá; také jídla jsou tak stejná, že to až překvapuje; člověk je příliš na očích veřejnosti.

Pokud jde o různé typy lidí, kteří se těší z přepychového komfortu a svobody hotelového života, byl autorovi zvláště nápadný poměrně veliký počet židů, přivedených do hotelu patrně hlavně obchodem.

Ačkoli pozorujeme zřejmou tendenci k vývoji určité formální etikety — jakéhosi druhu mechanické korektnosti — zejména v hotelích lepšího řádu, přes to vidíme, že tak zvané mravy, t. j. část naší tradice, která se pokládá zároveň za součást obecného blaha, nemají v hotelovém prostředí dobrou půdu. Profesor Cooley napsal, že naše mravní zdraví závisí na intimním styku se skupinou určitého druhu lidí, at už je to rodina, sousedé nebo jiní přátelé. Ustálený pojem věcí spravedlivých a nespravedlivých se vytvořil právě výměnou myšlenek a pocitů s lidmi této skupiny a je jaksi výsledkem společné jejich dohody. Jakmile se člověk uvolní od takového styku, jeví sklon jednati spíše podle svých pudů a rozmarů, než podle standardních vzorů ideálů své společenské skupiny. Mezi těžkými provinilci, kteří se dopustili krádeže v hotelích, jsou muži a ženy, kteří ve svém vlastním společenském prostředí se chovají korektně, ale jakmile přijdou do hotelu, jdou na jakési mravní prázdniny. Zřejmě jsou to lidé, kteří opouštějí své zvyky a dokonce své mravní názory z domova, jakmile se vydají na cestu.

Dotazník, rozeslaný jistou organizací 500 representančních hotelů všech druhů a ve všech částech země, ukázal, že nejoblíbenějšími »památkami« jsou hotelové ručníky a lžičky. Ale s hlediska sociologického je ještě významnější okolnost, že tento »památkový problém« je tím větší, čím větší je hotel a čím častější střídání návštěvníků.

Hoteloví lidé, t. j. hoteloví zaměstnanci, přicházejí do styku se všemi možnými druhy lidí, a někteří z nich právě tak jako někteří soudní zpravodajové u novin ztrácejí z tohoto styku všechny své iluze a stávají se cynickými. Vždyť oni viděli opilé hlasatele prohibice a náboženské reformátory s ženami. Odpovědní měšťané a dobří hospodáři si dávají v hotelu důkladné »partičky« a topí se v alkoholu. V některých hotelích se schovávají fotografie, jak vypadá pokoj po odchodu takových mírných občanů.

Člověk, který stále žije v hotelích, je vydán buď blaseovanosti, anebo snobismu. »Nechtěl bych být nelaskavým posuzovatelem nebo snobem«, píše náhodný host ve velkém prvotřídním hotelu, »ale nikdy ještě jsem neviděl takové lidi, jako je většina zdejších, tak prázdných a nafoukaných«. Avšak na druhé straně, jestliže počet a rozmanitost dojmů, kterým je jednotlivec vydán, nejsou příliš veliké, člověk se stává imunní vůči nim a na místě, aby se stal blaseovaným, stane se sofistikým, přezrálým. Takové individuum se vyvine tak, že žije na veřejnosti, jí na veřejnosti a vůbec všechno kromě spaní dělá na veřejnosti.

Kdežto muži, kteří jsou návštěvníky hotelů lepší třídy, jsou obyčejně velmi zaměstnaní lidé, většina žen, navštěvujících tyto hotely, neví co s časem. Získaly sice svobodu, ale ztratily směr.

V jednom z předních hotelů v Chicagu praví vrchní sklepník takové ženě: »Nebudete si přát chlebičky dnes večer, madam?«

»Nechci chlebičky. Nechci také brambory. Tloustnu po nich.«

»To je zvláštní, že všechny dámy mají strach před ztloustnutím.«

»A což muži ne? Ti nemají strachu?«

»Muži ne, ti pracují a nemohou ztloustnouti. Ale dámy, ty sedí a hrají karty, potom sedí a povídají a jinak vůbec nic nedělají a tak tloustnou.«

Na základě předcházejícího rozboru lze zjistiti čtyři typy vznikající vlivem hotelového života. V některých případech je člověk neklidný a nešťastný. Takový člověk se nemůže přizpůsobit a uspokojit své potřeby v anonymní neosobní atmosféře hotelu a nikdy se tomu nenaučí. Druhý typ lze charakterisovat jakousi individualisací, t. j. volnou hrou pudů a rozmarů osvobozených od dosavadních mezí. Třetí skupina má sklon k blaseovanosti, nuda a bledé tváře jsou jejími charakteristickými známkami. Konečně je skupina, která nalézá svůj skutečný domov v hotelu, t. j. skupina obrněná proti vlivům hotelového prostředí, skupina vyznačující se snobismem.

DOBA A LIDÉ

N. Melniková-Papoušková:

Několik slov o ruské vesnici.

II.

Podíváme-li se pozorněji, shledáme, že i v některých jiných bodech skutečnost neodpovídá zcela oficiálním údajům. Vezmeme na příklad náboženskou otázku, osvětu a posléze způsob života, projevující se v některých obyčejích a obřadech.

Na samém začátku revoluce byla protináboženská propaganda postavena na velmi široký základ, ale vý-

sledky její, zvláště na vesnici, byly podle přiznání samotných komunistů velmi neuspokojivé. Tu bylo rozhodnuto, že prostředky boje s náboženstvím, velmi hrubé, primitivní a urážející i nepřilíhající věřící lidi, budou zjemněny a učiněny přijatelnějšími pro široké vrstvy pravoslavného lidu. Jak dalece se to podařilo, těžko říci, ale před každými velikonočními a vánočními, kdy se zvláště zesiluje protináboženská propaganda, zvedá se otázka její nedostatečnosti. K charakteristice náboženské fronty podám dvě ilustrace, z nichž jedna je anekdotou, ale druhá faktem; jako se však nesluší podceňovat anekdotu, tak se nesluší ani přeceňovat význam faktů při charakteristice situace. Tedy: rudý voják skládá pro všechny povinnou zkoušku z politické gramotnosti. Dostává otázku, co je to náboženství, načez se ozývá rázná odpověď: »Opium pro lid.« — »Dobře, zkouška je složena.« — »Sláva Bohu!«, vzdychne voják a široce se pokřikuje. — A skutečnost se málo odlišuje od této anekdoty. V jednom továrním městečku, ve kterém jsem žila více než půl svého života, začala velikonoční protináboženská propaganda. Městečko leží nedaleko od Moskvy, nějaké dvě hodiny jízdy vlakem, ale podobá se spíše vesnici než městu. Osm desetin jeho obyvatelstva tvoří dělničtí sedláci, odjíždějící na neděli domů, ostatní dvě desetiny obyvatelstva skládají se z mistrů, inženýrů, doktorů, slovem z nezbytného personálu obrovských továren, a drobných obchodníků, zásobujících obyvatelstvo životními potřebami. Řečník byl vyslán z Moskvy a úsilovně sypal z rukávu před posluchačstvem, jež naplnilo těsně sál, obvyklé perly výmluvnosti. Hájit náboženství odvážili se jen kněz a mladičká učitelka, téměř ještě dítě. Zdálo se, že věc je vyhrána. Tu vystoupil na tribunu šedivý stařeček, podle vzhledu snad měšťan, snad sedlák, a požádal o slovo. Obrátiv se k posluchačům, řekl stručně: »Christos voskrese« (Kristus vstal z mrtvých) a všichni téměř jedním hlasem mu odpověděli, pamatující, že jsou velikonoce: »Voistinu voskrese« (V pravdě vstal z mrtvých). Nebudeme rozbírat, zda je to prostě zvyk nebo víra, ale v každém případě zvyky toho druhu se nemohou vykořenit za rok, ba ani za deset let. Podíváme-li se objektivně na celou moderní kulturu, ukáže se, že vliv křesťanství se projevuje velmi silně až podnes, i jeho protivníci užívají zcela mimovolně jeho metod, neboť jejich myšlení vyrostlo také na křesťanské půdě. Kromě toho protináboženská propaganda vede se obyčejně v tak zvaných massách, to jest mezi lidmi málo kulturními nebo myšlenkově ještě nedozrálými a všechno se redukuje na záměnu víry v Boha za víru v Rozum. Vzhledem k tomu, že proniknut do nejvnitřnějších hlubin víry a dogmat je velmi nesnadné, omezuje se všechno na záměnu jedné pověry za druhou. Je možné, že mnozí z ruských sedláků teď už ani nevěří, že hrom pochází z toho, že prorok Eliáš jezdí na ohnivém vozu. Možná, že zpívají s mládeží:

Prorok Ilja v černém mraku
na koni se vozí.

Kde tam vezme dost obroku,
znát by chtěli mnozí.*)

*) V oblakach prorok Ilja
Na koně katajetsja.
Intéresno znat, družja,
čěm tam koň pitajetsja.

A zároveň ríkajú, že všetchno vŕzí v elektríne, ale z toho není v jejích mozcoch více jasna, a rozum se nedostal na správnější cestu. Prorok Eliáš (Ilja) i elektrína jsou jim stejně daleké a nepochopitelné pojmy, což ostatně platí i o mnoha vzdělanějších lidech. Jsem přesvědčena, že většina tak zvaných inteligentů, mluvících pyšně o své nevěře, nedovede vysvětlit prostě a jasně především příčiny své nevěry a za druhé princip a podstatu oněch materialistických důkazů, které se uvádějí proti víře. Celá obrana proti nevěře může být postavena na též princip, jako protináboženská propaganda. Nedávno vystoupil na jedné z nesčetných takových disputací Lunačarskij a prohlásil s výše své majestátnosti: »Sjezdil jsem mnoho různých zemí, viděl jsem mnoho kostelů, ale Boha jsem nikde nenašel.« Na to vystoupil v rozpravě jeden známý anatom, který pravil: »Celý život řezu mozky, ale s rozumem jsem se jaksi nikdy nemohl setkat.«

U ruského sedláka se věc komplikuje ještě tím, že se rád dostává ke kořenům otázky; nejvíce jej zajímá začátek všech začátků, to jest otázka, kterou ani věda nemůže zatím rozřešit. To nejcharakterističtější, co jsem kdy měla příležitost slyšet nebo číst stran poměru sedláka ke vědě, je rozmluva, kterou uvádí Gorkij a která v podstatě spočívá v odpovědi, kterou dal kritický sedlák na všechno Gorkého velebení vědy: »Plavete pod vodou a létáte nad zemí, ale na zemi nemůžete nic uspořádat.« Tento zvláštní mystický realismus, který žádá uskutečnění království božího na zemi, je zcela vlastní ruským sedlákům, a právě on to byl, který je ve značné míře přivedl k revoluci spolu s touhou po půdě.

Zanechme však těchto úvah a přejděme ke konkrétní skutečnosti. Podle materiálů, sebraných v neobjektivnější knize »Děrevnja« (Vesnice) Bolšakova, vidíme, že v oblasti, ve které konal svá badání, počet porodů, sňatků a úmrtí shoduje se téměř úplně s počtem obřadů, s nimi spojených. Velmi nepatrný rozdíl vzniká jen v číslicích sňatků, neboť i na vesnici začíná pozvolna vynikati občanský sňatek. Na druhé straně též Bolšakov vypravuje, že mezi sedláky přes protináboženskou propagandu a z části právě v jejím důsledku vzplanul zájem o náboženství, objevili se různí sektáři, kteří se dříve nikdy v této oblasti nevyskytali. Kromě toho mnozí z těch, kdo byt i nepřítel hájí církve a a kněží, říkají: »jsme proti kněžím, ale ne proti víře«. Není pochyby, že hrubé prostředky protináboženské propagandy, jako je vpadání do kostela se zpěvem internacionály nebo zpívání neslušných kupletů v kněžských úborech, nemohou prospěti boji s náboženstvím, nýbrž spíše naopak. Ale i kulturnější, dokonce novinářská protináboženská propaganda nevyniká velkou ostrovtipností a logikou.

Z uvedeného můžeme učiniti závěr, že vesnice není v náboženském směru pod vlivem bolševiků. Šafiro, který prostudoval vesnici s hlediska kultury a hlavně jejího spojení s komunistickým ústředím, jde dále a říká, že vesnice je vůbec mimo sféru komunistického vlivu. »Informaci o tom, co se děje ve vnějším světě«, píše v knize »Gazeta i děrevnja« (Noviny a vesnice), »sedláci nedostávají naším prostřednictvím a v našem osvětlení. Kněží, věštkyňe, jurodiví, nepmani, bývalí velkostatkáři a všeliká jiná bělogvardějská sebranka zpracovávají vesnici po svém a vytvářejí potřebnou jim politickou náladu.« Se své strany si myslím, že

všechny vypočítané osoby mají na vesnici stejně malý vliv, jako komunisté, a že sedláci žijí nezávisle ve svém úzkém zemědělském obzoru, měníce jej stejně pomalu, jako celý svůj způsob života.

Přes mnoho slov o likvidaci negramotnosti stojí osvěta v sovětské vesnici velmi nízko. Naučit člověka číst a psát v dětství neznamena ještě vůbec přičlenit jej k osvětě. Za tři čtyři roky takové individuum, které vychodí školy, ale nemá praxe, zapomíná téměř úplně číst a psát, takže čas, věnovaný na učení, je pro něho ztracen. Možná, že sedláci by i četli, ale nemají co číst, neboť není pořádných knihoven, a noviny jsou pro ně příliš drahé. Hned při prvých krocích svého badání se Šafiro přesvědčil o smutné pravdě: »Na vesnici není abonenta novin, tak zvaný selský abonent je příznak fantasie.« Ale nejde koncem konců ani o čtení, neboť i když sedlák bude číst, sotva pochopí něco z toho podivného, zamotaného a cizími výrazy propleteného jazyka, kterým se nyní píší články v ruských novinách. Zde jsou data z téže knihy Šafirovy: »1. Volkov, 35letý člen ruské komunistické strany, nezná slovo: element, reklama, exponát, dekorativnost, U. S. S. R., ignorovat, reparace. 2. Frolov, člen R. K. S., 27letý, nezná slovo: systém, třídní nepřítel, nadřezování, varovat před následky, exponáty, dekorativnost, perioda, intriky, předmět zdanění, U. S. S. R., S. S. S. R., ignorovat, memorandum, ultimatum, vzorné hospodářství, reparace, okupace, ksendz (v Rusku se tak říká katolickým kněžím). 3. Piskunov, 22letý, vychodil školu, neví, kdo je to Čičerin, Gruzínsko atd.« Z 29 vyslechnutých žáků v zemědělské škole neznali:

- 1 U. S. S. R.,
- 4 S. S. S. R.,
- 1 Sovnarkom,
- 3 Intriky,
- 5 Plenum,
- 6 Pavilon,
- 12 Okupace,
- 15 Reparace,
- 15 Memorandum,
- 17 Exponát.

Obyčejný průměrný sedlák prostě nemůže znát takových slov a snad ani není velké neštěstí, postaví-li se místo cizího slova z ohledu na sedláka slovo ruské; to by bylo prospěšné i pro ostatní třídy. Horší je jiný zjev, že totiž selské hlavy se natloukají, pokud to jen jde, touto hatlaninou z nepochopitelných slov a na druhé straně se jim nedává vážné základní vzdělání. Podle Jakovleva může se škola na vesnici poznat podle jejího ubohého vzhledu, často podle toho, že nemá střechy a oken. Ale sedláci posílají často i do zařízených škol děti neradi, odvolávají se na to, že nyní se učí neseřiosně. Myslím, že zde musí mnoho škodit nepraktičnost vyučování, které je přetíženo předměty, jako je »politgramota«, a ve kterém se buď vůbec nepodávají nebo jen v nepatrné míře věci, nejvíce potřebné pro každého člověka a pro sedláka zvlášť.

Ze všeho, co jsem řekla, je — myslím — dostatečně patrné, že vesnice se změnila neobyčejně málo ve svých základech, jak pod vlivem revoluce, tak i oněch desíti let, která po ní následovala. Všechny změny se omezují na nabytí velkých přídelů půdy, kterých však sedláci

nevyužívají patřičnou měrou, jak v důsledku své zostalosti, tak, a to hlavně, z těch příčin, které vzešly z komunistické revoluce. Než však dokončím článek, musím uvést jeden fakt, který podporuje vyložené stanovisko. Mám na mysli sílu zvyků. Jestliže skutečně »my nový život chceme na zemi«, pak sotva tam mohou přejít staré obyčeje a obřady. Pohlédme na svátky, kolem kterých se na vesnici zpravidla seskupují takové obyčeje. Za rok — nepočítáme-li svatby, bývají čtyři nebo pět takových svátků: jsou to vánoce, velikonoce, posvícení, svatodušní svátky a svátek některé ikony nebo svatého, ctěných v kraji. Připravovat se začínají tři dny, někdy i týden napřed, uklízejí chalupu, myjí od stropu do podlahy, pak začínají vařit a péci jídlo. V den svátku jdou ráno do kostela a pak začínají přijímat hosty — sousedy a známé z okolních vesnic. Od časného rána začínají hosty uctívat pokrmy, pivem a pálenkou. Pak přichází kněz, který slouží bohoslužby, po nichž jej také pohostí. Asi ve dvanáct hodin ušedají k obědu, při kterém musí být co nejvíce chodů. Příkladné menu oběda je takové: 1. masité šci, 2. masitá polévka, 3. pohanková kaše, 4. jáhlová kaše, 5. kyselo, 6. mléčná nudlová polévka, 7. rýžová kaše, 8. vaječná omeleta s mlékem, 9. jahelník, 10. škvarkové placky, 11. kompot. Všichni jedí z jedné mísy, hosté i hospodáři. Po dvou nebo třech hodinách pijí čaj a jedí slanečky, rosol, buchtu, žemle. Později pak večeří. V přestávkách staří sedí, pokuřují, popíjejí, rozprávějí, dokud mohou; mládež tancuje při harmonice čtverylku. V zimě tancují v chatě, v létě na dvoře. Ve svátek, který trvá asi až do tří hodin, děvčata se několikrát převlékají, vychloubajíce se svými toaletami. Tak se slaví jen staré církevní svátky, nové komunistické míjejí bez povšimnutí, jestliže místní buňka nepořádá tábor nebo představení.

Ještě tradičněji než obyčejný svátek mívá u sedláka svatba. Tímto slovem se rozumí na vesnici celý souhrn episod, předcházejících a následujících samotný obřad. Až podnes slavnost svatby se rozpadá na tyto hlavní části: 1. Námluvy. 2. Prohlídka ženichova hospodářství. 3. Požehnání. 4. Večírek u nevěsty. 5. Děvičnick (večírek u nevěsty, kde se účastní jen dívky). 6. Malčičník (podobný večírek chlapců u ženicha). 7. Oddavky a první den hostiny. 8. Druhý den hostiny, který se leckdy prodlužuje i na třetí den. Jak jsme už řekli, lze v revoluční době pozorovati i zavedení občanského sňatku, ale vzhledem k tomu, že »registrace« je zbavena veškeré slavnostnosti, nevřazují ji sedláci do řady těsně spojených svatebních obřadů. Všechny schematicky vypočtené zvyky jsou doprovázeny ještě celou řadou drobných obyčejů, jako je pění starodávných písní, výkup nevěsty, přivazování věnce k saním svatů, aby přijeli zeniši i pro ostatní dívky, atd. Podrobnější popis svatby a všech obyčejů, seskupených kolem ní, patří již národopisci. Pro mne bylo důležité jen ukázat samotný fakt jejich existence, odporující tvrzením hlavně populárních novinářských pisatelů, že všechno, co bylo před revolucí, je smazáno s povrchu země. Mnoho je ovšem smazáno pro mnoho a mezi tím i pro carismus není už návratu, na druhé straně mnoho nového se vžilo a pozvolna mění vzhled starého života, ale pro úplnou a skutečnou změnu bolševici učinili velmi málo. Musíme pamatovat, že nestačí jen přikázat, že je třeba také dokázat.

A tak stojí taková ruská vesnice v širém poli u le-

síka, sejí a žnou v ní, řídíce se příklady, vzniklými už před zavedením křesťanství, modlí se k »telecímu Bohu« Floru a Lavru,*) platí daně vrchnosti a nevědí, kdo je to soudruh Čičerin, který tvrdí, že všichni sedláci jako jeden muž jsou rozhořčeni postupem Chamberlainovým. Pochopit všechno to je těžké, změřit ještě těžší, nezměrné a nesčetné je Rusko, ale věřit v ně při dostatku fantazie se může. Vždyť opravdu nezmizelo za těch deset let; proč by v dalších desítkách let nepostavilo se na svůj způsob na nohy?

NOVÉ KNIHY

Johannes Butzbach: U kacířů v české zemi. Přeložil Eduard Bass. Cena Kč 5.—. J. Butzbach byl německý mnich, který za svého mládí v XV. stol. se dostal do Čech. Svá pozorování uložil do knížky, kde líčí, jak se cizinci jevilo české kacířství, jak naši předkové žili, jak se oblékali, jak pili a jedli i jak dobývali srdce svých vyvolených. Nákladem »Pokroku«.

Josef Kopta: Marta, Marie, Helena. Vyšlo jako 49. sv. »Dobré četby. Nákl. »Pokroku«. Cena Kč 5.—. Je to román v kostce. Jedná se o ubohého Žida z Rawy Ruské. Jako běžec dostane se do Vídně a obchodem, napřed nitěmi, pak ruskou valutou a na konec velkoobchodem, získává ohromné jmění i moc. Má tři milenky: v Praze, ve Vídni a Budapešti.

Pravoslav Jasan: Zákony lásky. (Odhalení tajemství lidské lásky a života.) Z obsahu: Má láska zákony? Láska nešťastná. Pravou lásku nelze lhát. Nevědomost vraždí. Vznešenost pohlaví atd. Za »proponovaný světový nakladatelský podnik pro obrodu lidstva, boj s bídou a šíření dobrého vtípku« vydal A. Soukup, Brno, Královo pole, Vrchlického 35. Stran 130.

Hanuš Sýkora: Dobyvatelé. (Po stopách předválečného usilování Čechů podunajských.) Z obsahu: Český vývoj ve Vídni od r. 1880. Ubývá či přibývá Čechů ve Vídni? Z českého školství ve Vídni. Kulturní život vídeňských Čechů. Jejich politický život. Organizace českého kapitálu ve Vídni. Pronásledování. Česká práce ve Vídni. Čechové na dolnorakouském venkově. Atd. Za Kč 30.—. Administrace »Politeia«, Praha XVI. 1509.

Karel Poláček: Bez místa. Humoresky. S ilustracemi O. Mrkvičky. Z obsahu: Přišel do novin. Služky u Lilienfeldů. Ze života dlužníka. Hynek v přírodě. Spolubydlíci. Partie karet. Nekalé rejdy. Jaká Emilie pořád? atd. Nákl. Ad. Synka, Praha VII. Stran 112.

Božena Němcová: Národní báchorky a pověsti, díl. II. Vyšlo jako čtvrtý svazek Spisů Boženy Němcové, které vydává Fr. Borový v Praze II., Národní tř. 18. Cena Kč 20.—.

Eskymo Welzl: Paměti českého polárního lovce a zlatokopa. V nakladatelství Fr. Borového v Praze vychází sešitové cestopisné dílo, zpracované zesnulým Rudolfem Těsnohlídkem podle dopisů českého námořníka Jana Welzla ze Zábřehu na Moravě. Líčí se v něm krajiny za polárním kruhem a život Eskymáků v nejdlehlších koutech zeměkoule, k nimž se stále obrací pozornost různých polárních badatelů. Skutečnost, že český člověk prožil v těchto končinách jako hejtman eskymáckého kme-ne přes čtvrt století, zvyšuje zajímavost spisu. Množství původních fotografií. Cena sešitu Kč 4.80.

*) Svatí, kteří chrání dobytek a které sedláci nazývají dohromady »telecím Bohem«.